

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ІВАНА ФРАНКА

Кафедра технологічної та професійної освіти

«До захисту допускаю»
завідувач кафедри технологічної
та професійної освіти,
доктор педагогічних наук, професор
_____ Леонід ОРШАНСЬКИЙ
« ____ » _____ 2025 р.

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ РОЗШИРЕННЯ СВІТОГЛЯДУ
ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО
МИСТЕЦТВА НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ

Спеціальність 014.10 Середня освіта (Технології)

Магістерська робота

на здобуття кваліфікації – *вчитель технологій, вчитель інформатики*

Автор роботи: СОРОКА Андрій Ігорович _____
підпис

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
ОРШАНСЬКИЙ Леонід Володимирович _____
підпис

Дрогобич, 2025

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Зав. кафедри

24.10.2024 р.

(підпис)

(дата)

ЗАВДАННЯ

на підготовку магістерської роботи

1. Тема «Методичні аспекти розширення світогляду школярів у процесі вивчення декоративно-ужиткового мистецтва на уроках технологій».

2. Керівники – доктор пед. наук, професор Оршанський Л.В.

3. Студент – Сорока Андрій Ігорович.

4. Перелік питань, що підлягають висвітленню у кваліфікаційній роботі:

- 1) провести аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури з проблеми дослідження;
- 2) дати характеристику світогляду як системі поглядів, переконань і цінностей особистості;
- 3) визначити психолого-педагогічні умови й обґрунтувати методи розширення світогляду учнів засобами декоративно-ужиткового мистецтва.
- 4) розробити методичні рекомендації щодо організації творчої художньо-трудової діяльності учнів.

5. Список рекомендованої літератури:

Антонович Є.А., Захарчук-Чугай Р.В., Станкевич М.Є. Декоративно-прикладне мистецтво. Львів: Світ, 1993. 272 с.

Ашманіс М.Г. Світогляд та умови його формування. Київ: Либідь, 2017. 112 с.

Болгаріна В., Журецький Я. Прилучення учнів до національної культури. Рідна школа. 2009. № 4. С. 23 – 25.

Ващенко Г. Основи естетичного виховання. Мюнхен-Лондон: Авангард, 1954. 46 с.

Виготський Л.С. Уява і творчість у дитячому віці. Психологічний нарис: Книга для вчителя. Донецьк: ДНУ, 2011. 316 с.

Закреваніч Л.А. Художня свідомість. Суми: Вид-во СДУ, 2020. 212 с.

Ковальов О.Є. Декоративно-прикладне мистецтво у школі 1-7 класи: навч. посіб. Суми: Університетська книга, 2023. 144 с.

Копець Л.В. Психологія особистості: навч. посіб. 2-е вид. Київ: Д Києво-Могилянська академія, 2008. 460 с.

Сидор М.Б., Савчин Г.В. Декоративно-прикладне мистецтво: навч. посіб. Дрогобич: ВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2013. 110 с.

Стебун І.І. Світогляд і творчість. Київ: Дніпро, 2016. 378 с.

Українська художня культура: навч. посібник / За ред. І.Ф.ляшенка. – К.: Либідь, 1996. – 416 с.

Шпак С.М. Культура самосвідомості. Запоріжжя: ЗНУ, 2019. 317 с.

№ з/п	Назва етапу	Термін виконання	Термін звіту перед керівником, кафедрою
1.	Вивчення й аналіз псих.-педагогічної, методичної та спец. літератури; визначення вихідних положень дослідження (об'єкт, предмет, методи); формулювання мети; постановка завдань.	до 03.12.2024 р.	17.12.2024 р.
2.	Підготовка 1-го розділу роботи.	до 15.04.2025 р.	25.04.2025 р.
3.	Підготовка 2-го розділу роботи.	до 16.09.2025 р.	24.09.2025 р.
4.	Формування висновків. Оформлення роботи.	до 28.10.2025 р.	31.10.2025 р.
5.	Перевірка роботи на плагіат	до 14.11.2025 р.	21.11.2025 р.
6.	Попередній захист роботи і рецензування.	до 24.11.2025 р.	28.11.2025 р.

7. Дата видачі завдання – 24.10.2024 р.

8. Термін подачі роботи керівнику – 07.11.2025 р.

9. З вимогами до виконання роботи і завданням ознайомлений _____ Сорока А.І.

10. Керівник _____ Оршанський Л.В.

ЗАХИСТ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

1. Тема: «Методичні аспекти розширення світогляду школярів у процесі вивчення декоративно-ужиткового мистецтва на уроках технологій».

Оцінка за стобальною шкалою: _____

Оцінка за національною чотирибальною шкалою: _____

Коротка мотивація захисту:

[illegible]

дата

Голова ДЕК _____
підпис

прізвище та ініціали

Секретар ДЕК _____

підпис

прізвище та ініціали

АНОТАЦІЯ

Сорока А.І. Методичні аспекти розширення світогляду школярів у процесі вивчення декоративно-ужиткового мистецтва на уроках технологій. – Рукопис.

Магістерська робота присвячена проблемі розширення світогляду школярів у процесі вивчення декоративно-ужиткового мистецтва на уроках технологій у закладах загальної середньої освіти. У роботі розкрито сутність світогляду як системи поглядів, переконань і цінностей особистості, а також визначено психолого-педагогічні умови розширення світогляду учнів засобами декоративно-ужиткового мистецтва.

На основі аналізу навчально-методичної літератури та результатів спостережень за перебігом освітнього процесу на уроках технологій та на заняттях художньо-прикладних гуртків виокремлено та схарактеризовано основні методи розширення світогляду учнів засобами декоративно-ужиткового мистецтва. Для вчителів технологій і керівників художньо-прикладних гуртків підготовлено методичні рекомендації щодо організації процесу розширення світогляду учнів засобами декоративно-ужиткового мистецтва.

Ключові слова: школярі, вчителі технологій, керівники художньо-прикладних гуртків, заклад загальної середньої освіти, освітній процес, світогляд, декоративно-ужиткове мистецтво.

SUMMARY

Soroka A.I. Methodological aspects of expanding the worldview of schoolchildren in the process of studying of decorative and applied arts at technology lessons. – Manuscript.

The master's thesis is devoted to the problem of expanding the worldview of schoolchildren in the process of studying

of decorative and applied arts at technology lessons in general secondary education institutions. The work reveals the essence of worldview as a system of views, beliefs and values of a person, and identifies psychological and pedagogical conditions for expanding students' worldview through decorative and applied arts. On the basis of the analysis of educational and methodological literature and the results of observations of the educational process in technology lessons and in art and craft circles, the main methods of expanding students' worldview through decorative and applied arts are identified and characterised. Methodical recommendations on the organisation of the process of expanding the worldview of students by means of decorative and applied art have been prepared for technology teachers and leaders of art and craft clubs.

Keywords: schoolchildren, technology teachers, leaders of arts and crafts clubs, general secondary education institution, educational process, worldview, arts and crafts.

ЗМІСТ

Вступ	2
Розділ 1. СВІТОГЛЯД ЯК ПРОБЛЕМА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	4
1.1. Світогляд як система поглядів, переконань і цінностей особистості	4
1.2. Психолого-педагогічні умови формування світогляду учнів засобами декоративно-ужиткового мистецтва	19
Розділ 2. МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ РОЗШИРЕННЯ СВІТОГЛЯДУ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА.	30
2.1. Методи розширення світогляду учнів засобами декоративно-ужиткового мистецтва в процесі його сприйняття через учителя	30
2.2. Методи розширення світогляду учнів у процесі творчої художньо-трудової діяльності	35
2.3. Організаційно-дидактичні методи розширення світогляду учнів засобами декоративно-ужиткового мистецтва	37
ВИСНОВКИ	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	63
ДОДАТКИ	67

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку українська нація гостро усвідомлює свої культурно-духовні втрати. Це не дивно, адже багато людей, які довгий час зростали в умовах байдужості до національної культурної спадщини, втратили свої морально-етичні орієнтири. Відтак, стає очевидним, що одним із ключових завдань відродження духовності нації є культурна переорієнтація суспільства, зокрема молодого покоління. Вона передбачає формування світогляду учнів, адже саме світогляд визначає напрям розвитку особистості, впливає на її поведінку, діяльність та сприйняття навколишнього світу.

Світогляд як система поглядів, переконань і цінностей відіграє визначальну роль у формуванні особистості, її моральних орієнтирів та ставлення до навколишнього світу. Він впливає на поведінку, діяльність людини, спосіб мислення та сприйняття культурних надбань. Світогляд формується, розширюється і поглиблюється під впливом різних чинників: умов життя, середовища, сімейного виховання, національних традицій, системи освіти, а також самовиховання. Важливу роль у цьому процесі відіграє декоративно-ужиткове мистецтво, яке є носієм матеріальної та духовної культури українського народу. Воно впливає на почуття й мислення особистості, зачіпає її духовну сферу, а завдяки пізнавальним і виховним функціям сприяє формуванню стійких переконань.

Розширення світогляду школярів є одним із ключових завдань загальної середньої освіти, зокрема технологічної освітньої галузі, де вивчення декоративно-ужиткового мистецтва сприяє розвитку естетичного смаку, національної свідомості та творчих здібностей учнів. Існує чимало наукових праць, присвячених ролі декоративно-ужиткового мистецтва у світоглядному становленні, естетичному вихованні та творчому розвитку учнів. Проте в психологічній, педагогічній і навчально-методичній літературі недостатньо представлено проблему розширення світогляду саме засобами декоративно-ужиткового мистецтва. Саме тому нами було обрано тему магістерської роботи: **«Методичні аспекти розширення світогляду школярів у процесі вивчення декоративно-ужиткового мистецтва на уроках технологій».**

Метою дослідження є науково-методичне обґрунтування та розв'язання проблеми розширення світогляду учнів закладу загальної середньої освіти засобами декоративно-ужиткового мистецтва.

Об'єкт дослідження: навчально-виховний процес на заняттях у закладах загальної середньої та позашкільної освіти.

Предмет дослідження: психолого-педагогічні умови та методи розширення світогляду учнів засобами декоративно-ужиткового мистецтва.

Відповідно до зазначеної мети перед нами були поставлені такі **завдання**:

- 1) провести аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури з проблеми дослідження;
- 2) дати характеристику світогляду як системі поглядів, переконань і цінностей особистості;
- 3) визначити психолого-педагогічні умови й обґрунтувати методи розширення світогляду учнів засобами декоративно-ужиткового мистецтва;
- 4) розробити методичні рекомендації щодо організації творчої художньо-трудової діяльності учнів.

Теоретична і практична значущість магістерської роботи полягає у розробленні методичних рекомендацій вчителям технологій та керівникам художньо-прикладних гуртків щодо створення психолого-педагогічних умов й використання в освітньому процесі методів розширення світогляду учнів засобами декоративно-ужиткового мистецтва.

Апробація результатів: тези доповіді «Розширення світогляду школярів у процесі вивчення декоративно-ужиткового мистецтва на уроках технологій» в збірнику матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Народне мистецтво Бойківщини: традиції та сучасність».

Структура роботи: Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів (5 підрозділів), висновків, списку використаних джерел (49 найменувань) і додатків. Загальний обсяг становить 69 сторінок друкованого тексту, з яких 62 сторінки основного тексту.

РОЗДІЛ 1.

СВІТОГЛЯД ЯК ПРОБЛЕМА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Світогляд як система поглядів, переконань і цінностей особистості

Світогляд є складним і багатоаспектним явищем, що формується під впливом соціальних, культурних, історичних й особистісних чинників. В умовах сучасного суспільства проблема формування цілісного світогляду особистості набуває особливої актуальності, оскільки стрімкий розвиток інформаційних технологій, глобалізаційні процеси та зміни в системі цінностей можуть спричиняти розмитість моральних орієнтирів у молодого покоління. В освітньому середовищі особливо гостро постає питання забезпечення учнів міцними духовними основами та критичним мисленням, що дозволить їм осмислено сприймати навколишній світ. У цьому контексті важливим є використання засобів декоративно-ужиткового мистецтва, яке через естетичне пізнання і практичну діяльність сприяє гармонійному розвитку особистості та розширенню її світоглядних горизонтів.

Виявлення найбільш істинного ТА педагогічно доцільного поняття світогляду є найпершою і важливою умовою підвищення ефективності розширення світогляду людей. Це зумовлено тим, що саме поняття світогляду, найбільш адекватне його суті як феномену свідомості людини, може відігравати методологічну роль в розв'язанні проблеми розширення світогляду. Дане поняття має методологічне значення для визначення й психолого-педагогічних умов і методів його формування. Все це знаходиться в тісному взаємозв'язку.

Необхідність вибору певної концепції світогляду зумовлена тим, що в філософській, педагогічній, психологічній літературі на даний час є багато точок зору, більшість з яких мало придатні для практичного використання. Таке твердження справедливе також стосовно спроб розширення світогляду

засобами декоративно-ужиткового мистецтва. Відтак, при осмисленні проблеми підвищення ефективності розширення світогляду засобами декоративно-ужиткового мистецтва слід зосередити увагу передовсім на визначенні світогляду.

Оскільки в завдання магістерської роботи не входить безпосередньо формулювання авторського визначення світогляду, то при виборі цієї дефініції зупинимося на аналізі лише тих, які представлені в довідковій і педагогічній літературі і є найбільше вживаними.

У Великій українській енциклопедії відзначається, що світогляд – це «комплексна система поглядів і уявлень про світ, самоусвідомлення людиною свого місця, оточення та основних зв'язків у всесвіті, відображена в оцінках, принципах, знаннях, поведінкових стереотипах тощо» [36]. Аналіз цього визначення приводить до висновку, що воно не є достатньо точним і послідовним. Стосовно ідеї про те, що воно представляє собою систему форм свідомості, в яких виявляється ставлення людини до світу, то її слід визнати правильною. Дійсно, світогляд – явище ідейне, що містить ідеологічні нормативні принципи теоретичного і практичного ставлення людини до світу. В цьому сенсі також принципово важлива вказівка на те, що світогляд це система поглядів на об'єктивний світ, оскільки погляди як принципи пояснення явищ діяльності, як точка зору на явища життя містять в собі принципи теоретичного ставлення людини до світу.

Стосовно включення в світогляд життєвих позицій людей, зумовлених їх поглядами, то і цьому твердженні вже міститься елемент невизначеності, оскільки за логікою поняття «життєві позиції» повинно визначати практичного ставлення людини до світу, бо вони зумовлені поглядами, тобто принципами теоретичного ставлення людини до світу.

Однак в дійсності поняття «життєві позиції» немислиме без включення до них поглядів людини – невід'ємний елемент її життєвої позиції. Без них також неможливо виявлення її життєвих позицій, як і без виявлення принципів її практичного ставлення до світу [18, с. 112]. Оскільки автор цього визначення

не виділяє форму свідомості, в якій виявляються принципи практичного ставлення людини до світу, а в поняття «життєві принципи» входять і принципи теоретичного ставлення людини до світу, то тим самим і створюється непослідовність вказаного визначення. Щоби уникнути цього, в структурі світогляду, поряд із поглядами як принципами теоретичного ставлення людини до світу, необхідно виділити ще конкретну форму свідомості, яка є виразом принципів практичного ставлення людини до світу.

Не можна також погодитись із включенням у світогляд переконань як самостійної, поряд із поглядами, форми відображення дійсності. На думку Ю. Трофімова, «переконання є більш високим ступенем усвідомлення людини в правильності своїх поглядів, тобто особлива якість свідомості, яка характеризується глибокою суб'єктивною належністю і дієвістю поглядів людини, які отримують статус переконань в особистих умовах» [34, с. 76]. Тому включати в світогляд переконання як самостійну форму відображення, поряд із поглядами, неправомірно.

Ми вважаємо, що є підстава включати в структуру світогляду й ідеали. Ідеали – це бажаний образ чого-небудь більш досконалого [11]. Ідеал виступає як мета ставлення, діяльність людини, а світогляд містить в собі принципи ставлення людини до дійсності. Досягнутий ідеал гасне, перетворюється в об'єктивне явище дійсності. Здійснений же світоглядний принцип ставлення людини до світу зміцнюється, стаючи надбанням переконання. У принципі в людей з різним світоглядом в деяких аспектах життя можуть бути однакові ідеали. Все це свідчить про те, що ідеали неправомірно включати в структуру світогляду, хоча вони тісно пов'язані із світоглядом, але їх взаємозв'язок не має такого характеру, щоб включати їх в його структуру. Тобто ідеали є особливою формою свідомості, що не співпадає із світоглядом, а значить, їх неправомірно включати в структуру світогляду.

Очевидно, що нема достатніх підстав для включення в структуру світогляду і принципів пізнання дійсності, бо вони належать вже до сфери методології, а не світогляду. Хоча світогляд і методологія між собою

взаємозв'язані, проте кожен з них має свій статус, функції, особливості і вони взаємно не замінюють одне одного.

Стосовно включення в структуру світогляду цінних орієнтацій, то воно є конкретизацією раніше введених в структуру світогляду поглядів, оскільки оцінювання явищ дійсності людиною здійснюється в формі оцінювальних поглядів і не якимось інакше. Тому вказівка на ціннісні орієнтації в структурі світогляду є надлишковою.

Таким чином, розглянуте визначення світогляду не зовсім адекватне його суті як феномену свідомості. Тому потрібне подальше його осмислення.

Розглянемо визначення світогляду, яке міститься у «Філософському енциклопедичному словнику: «Світогляд – це узагальнена система поглядів людини на світ в цілому, на місце окремих явищ у світі і на своє власне місце в ньому, розуміння та емоційна оцінка людиною його діяльності і долі людства, сукупність наукових, філософських, політичних, правових, моральних, релігійних, естетичних переконань та ідеалів людей» [45, с. 690].

Це визначення також, на наш погляд, неповною мірою відповідає суті світогляду як духовного явища. Включення поглядів в його структуру, як уже відзначалося, не викликає сумнівів, але обмеження світогляду тільки узагальненими поглядами є незаперечним, бо немало людей, які не мають узагальнених (філософських) поглядів але володіють світоглядом буденного, можливо навіть примітивного рівня.

Позитивним моментом в цьому визначенні слід визнати ідею різноаспектності переконань, тобто наукових, філософських, політичних, моральних, естетичних, релігійних та ін. Це положення повинно бути враховано при визначенні світогляду і поширено на погляди як на ідеологічні принципи теоретичного ставлення людини до світу, які належить ще визначити. Тому і це визначення світогляду не може стати методологічним підґрунтям для ефективного розширення світогляду засобами декоративно-ужиткового мистецтва.

Зупинимось на визначенні світогляду, який поданий у книзі «Філософія: словник термінів та персоналій»: «Світогляд – це сукупність принципів, поглядів і переконань, які визначають напрямок діяльності та ставлення до дійсності окремої людини, соціальної групи чи суспільства в цілому. Світогляд складається з елементів, які належать до всіх форм суспільної свідомості; Більшу роль в ньому відіграють філософські, наукові, політичні, моральні й естетичні погляди» [44, с. 216].

У цьому визначенні заслуговує на увагу те, що світогляд трактується як сукупність різноаспектних поглядів, а також те, що воно визнає напрямок діяльності та ставлення людини до дійсності. Що стосується включення в структуру світогляду переконань поряд з поглядами, про це, природно, викликає заперечення.

Світогляд – це система переконань, але при цьому слід вказувати, що їх предметним змістом є погляди, оскільки переконання – більш високий ступінь усвідомлення поглядів. У цьому визначенні враховується лише теоретичне ставлення людини до світу, але не вказується, яка форма свідомості, ставши переконання, виражає принципи практичного ставлення до світу. Тому воно також потребує подальшого уточнення і певною мірою не може бути прийняте для вирішення проблеми розширення світогляду засобами декоративно-ужиткового мистецтва.

Відомий латвійський філософ М. Ашманіс трактує світогляд як «форму свідомості, яка складається із переконань і виробляється людиною для визначення своєї поведінки» [2, с. 12]. Основною структурною одиницею світогляду він вважає переконання, в яке «можуть перетворюватися як істинні, так і хибні знання» [2, с. 14]. При цьому він підкреслює, що не всі знання, які набувають для суб'єкта незаперечну однозначність, тобто такі, які перетворюються в переконання, стають елементами його світогляду. До світоглядних знань він зараховує знання, які мають суто частковий характер, визначають лиш окремі його дії, а не поведінку як таку [2].

Аналіз цього визначення приводить до висновку, що подібне розуміння не буде сприяти вирішенню проблеми розширення світогляду. Позитивним в цьому визначенні є вказівка на те, що – це система переконань. Це дійсно так, бо принципи теоретичного і практичного ставлення людини до світу тільки тоді стають надбанням її світогляду, коли вони набувають нормативний характер, «незаперечну однозначність», стають її переконаннями.

Разом з цим важко погодитися з М. Ашманісом в тому, що змістом переконань як основної структурної одиниці світогляду виступають істинні або хибні знання. Знання – це категорія гносеологічна. Головне їх призначення – відображати об'єктивну дійсність у формі об'єктивної істини, тобто знання мають такий зміст, який не залежить від суб'єкта, не залежить від людини, ні від людства. Світогляд же – явище ідеологічне, що являє собою єдність об'єктивного та суб'єктивного. Саме тому М. Ашманіс змушений обмовитися, що не всі знання є надбанням світогляду. До розглядуваного поняття важко віднести не тільки знання «сугубо часткового характеру», але й всі наукові знання емпіричного рівня. Наприклад, знання такого роду, як «лакмусовий папірець в кислоті червоніє, а в лузі синіє» або «світло за своєю природою представляє собою єдність хвилі і корпускули». В них дійсно нема нічого світоглядного, бо тут фіксуються наукові факти. Світогляд проявляє себе лише на теоретичному рівні наукового пізнання, коли відбувається пояснення наукових факторів на основі відповідного погляду, який є змістовною одиницею світогляду. Саме в погляді виявляється теоретичне ставлення людини до дійсності, її розуміння, її пояснення явищ дійсності.

У цьому сенсі раціональніше стверджувати, що світогляд є системою переконань, предметним змістом яких виступають погляди, що набувають в теоретичному ставленні людини до світу нормативний характер. Це важливо мати на увазі при формуванні світогляду людини засобами декоративно-ужиткового мистецтва, основне призначення якого полягає не в забезпеченні суспільства знаннями; а у формуванні поглядів людини на світ, її переживань, оцінок явищ дійсності тобто у формуванні ставлення людини до світу.

Таким чином запропоноване визначення світогляду А. Ашманісом не може повною мірою слугувати наміром ефективності розширення світогляду людини засобами декоративно-ужиткового мистецтва.

У педагогічній психології поширеним є визначення світогляду, сформульоване В. Бочелюк: «Світогляд являє собою узагальнену систему поглядів, переконань та ідеалів, в яких людина висловлює до оточуючого її соціального і природного середовища. Будучи узагальненням знань, досвіду й емоційних оцінок, в яких відображені особливості суспільного буття людини, її місце в історично конкретній системі суспільних відносин, світогляд особистості визначає ідейну спрямованість всього її життя та діяльності» [6, с. 211].

Предметом світогляду, як зазначає С. Якименко, є найбільш загальні суттєві риси, властивості, закони об'єктивного світу, які охоплюють як природу, суспільство в цілому, так і безпосереднє природне і соціальне середовище діяльності людини, суспільства [49].

Особистісний світогляд – це фокус людського бачення світу, мірило розуміння людиною природи і суспільства, соціальних відносин і цінностей, її точка зору на світ і своє місце в ньому. Світогляд поєднує в собі пізнавальну (когнітивну, гносеологічну) і соціологічну (регулятивну) сторони і живиться всією сукупністю властивих людині способів духовного і практичного освоєння світу – філософією, науками про природу і суспільство, ідеологією, всією духовною культурою, досвідом соціальної діяльності тощо, але не виступає як їх проста сума. Світогляд – суспільне самоусвідомлення людини: воно відображає дійсність через призму його цілей та інтересів і є способом духовно-практичного освоєння світу [32, с. 78].

Світогляд не може бути зведений ні до філософії, ні до конкретних наук – природничих чи суспільних. Він є собою сукупність знань про світ і духовно-практичне особистісне ставлення до нього, їх сплав, що надає світогляду цілісності і специфічності, неподібності ні до якихось інших духовних явищ. Зміст світогляду складають філософські, природничо-наукові та соціально-

політичні погляди і переконання, а також суспільно-політичний, моральний і естетичний ідеали людини, які впливають з них.

Погляди і переконання складають основні структурні одиниці цілісного світогляду. Погляди виражають певну точку зору на суть важливих явищ природи, суспільного життя, людського пізнання. Переконання – більш високий ступінь усвідомлення оточуючого світу, впевненість людини в правильності своїх поглядів та ідеалів, яка вимагає постійної готовності вести безкомпромісну боротьбу за їх існування. Погляди і переконання знаходять своє вираження в ідеалах кінцевої мети прагнень і діяльності [24].

Слід вказати на низку позитивних моментів у цій концепції, зокрема положення про те, що:

- а) світогляд розглядається як явище свідомості, завдяки чому людина виявляє своє ставлення до оточуючого природного і соціального середовища;
- б) світогляд властивий і суспільству в цілому, і окремим групам людей, і окремій особистості;
- в) світогляд є суспільною свідомістю людини, оскільки відображає дійсність крізь призму її цілей та інтересів і є способом духовно-практичного освоєння дійсності.

На основі концепції світогляду І. Тітова [41] написано низку педагогічних праць з проблем його формування в учнів. Однак для цілей розширення світогляду засобами декоративно-ужиткового мистецтва вона повною мірою не може бути використана тому, що при, здавалось би, цілісному її охопленні світогляду як явища свідомості, вона все-таки однобоко підходить до світогляду: положення не у всьому узгоджуються з іншими, що робить її логічно недостатньо стрункою.

По-перше, як уже відзначалось, погляди і переконання не можна розглядати як однотипні основні структурні одиниці цілісного світогляду. Оскільки переконання – більш високий ступінь усвідомлення оточуючого світу, впевненість людини в правильності своїх поглядів та ідеалів, оскільки переконання особлива якість свідомості, а не предметна форма відображення

дійсності, подібна до поглядів. Тому переконання не можна ставити через кому з поглядами, і розглядати їх як основну структурну одиницю світогляду, яка має свою власну предметність.

У зв'язку з цим логічно було би сказати, що свідомість – це система переконань, предметним змістом в яких виступають погляди. Це відповідало би дійсному стану справ, бо надбанням світогляду є не будь-які погляди, а тільки ті, які закріпились в переконаннях людини. У переконаннях же закріплюються погляди і повсякденного, і теоретичного рівня, які набули у людини нормативного характеру, тобто повторюються в поясненні явищ дійсності в адекватних умовах і обставинах. Погляди, висловлені випадково, поодинокі, не можуть слугувати показником їх належності до світогляду особистості. Включення переконань в структуру світогляду поряд з поглядами, через кому, приводить до ототожнення предметної форми відображення дійсності, якою є погляд, з якістю свідомості, якої набуває та чи інша предметна форма відображення дійсності, що з логічної точки зору навряд чи допустимо.

По-друге, як вже відзначалось, ідеали також не є структурним елементом світогляду, бо функції і призначення ідеалів і світогляду різні: одні з них складають мету, а інші принципи ставлення людини до світу. «Досягнення ідеалу залежить від світогляду. Люди з різним світоглядом один і той же ідеал будуть досягати різними способами» [24, с. 42]. Таке співвідношення світогляду свідчить про те, що ідеали неправомірно включати в світогляд, що вони, маючи важливе значення в житті людини і будучи взаємопов'язані із світоглядом, все ж функціонують окремо. Про це свідчить і те, що і методи формування ідеалів та світогляду не тотожні.

Ідеали формуються шляхом уявного відсікання від окремих явищ діяльності небажаних людині властивостей і відношень та уявному приписуванню цьому явищу дійсності тих властивостей і відношень, які бажані людині або повинні бути бажані, світогляд же шляхом закріплення в переконаннях людини відповідних принципів теоретичного і практичного її ставлення до світу, забезпеченням того, щоб ці принципи стали нормами її

життєдіяльності. Отже уявлення про світогляд як систему поглядів, переконань, ідеалів не логічно достатньо струнким.

По-третє, не є незаперечною і вказівка І. Тітова на те, що предмет світогляду складають найбільш загальні суттєві риси, властивості, закони об'єктивного світу, що він являє собою сукупність знань про світ є завданням наукового пізнання, філософії [41]. Світогляд, на переконання С. Якименко, – це ідеальне явище, яке відображає теоретичне і практичне ставлення людини до світу, а його зміст складають ідеологічні принципи ставлення людини до дійсності як єднань об'єктивного і суб'єктивного [49]. У зв'язку з цим, трактування світогляду як знання про суттєві риси, властивості, закони об'єктивного світу не зовсім узгоджуються із світоглядом як ідеологічним явищем. Гносеологічне відображення включає в себе відчуття, Сприйняття, уявлення, поняття, судження, умовивід, опис, науковий факт, гіпотезу, теорію, наукову картину світу. Ідеологічне відображення здійснюється у формі ідей, поглядів, знань-висновків, догм, ідеалів, вчень, доктрин, конституцій, статутів, постанов, декретів та ін.

Тому ототожнювати гносеологічне та ідеологічне відображення дійсності навряд чи правомірне. Розгляд світогляду як явища гносеологічного та ідеологічного приводить до суперечливого його трактування.

По-четверте, не зовсім узгоджуються між собою й твердження І. Тітова про те, що світогляд, з одного боку, вивчає найбільш загальні суттєві риси і закони об'єктивного світу, а з іншого – не може бути зведеним ні до філософії, ні до конкретних природничих і суспільних наук. Якщо це так, то не зрозуміло, яка ж наука вивчає предмет світогляду, який являє собою найбільш загальні суттєві риси, властивості і закони об'єктивного світу.

У зв'язку з цим залишається незрозумілим твердження І. Тітова про те, що світогляд – це сукупність знань про світ духовно-практичне особистісне ставлення до нього. Якщо світогляд є сплавом знань про об'єктивний світ і духовно-практичного ставлення людини до нього, то, відповідно, світогляд – ідеологічне явище і цей сплав знань із ставленням людини до світу повинен

бути виражений в гносеологічних формах відображення, а в ідеологічних, яким, наприклад, є погляд на що справедливо вказує І. Тітов.

Погляд, як відомо, не є формою відображення найбільш загальних, суттєвих рис, властивостей, законів об'єктивного світу, а являє собою точку зору людини на явища дійсності. Генетично він веде походження від ідеї і являє собою теоретично і практично обґрунтовану ідею. Погляд формується на основі отриманих знань, але разом з тим в ньому виявляється ставлення людини до світу. Тому неправомірно було би говорити, що погляди відображають «найбільш загальні, суттєві риси, властивості, закони об'єктивного світу» [18, с. 247]. Для цього в свідомості людини функціонують гносеологічні форми відображення, які не входять в структуру світогляду.

Обмеженість цього визначення полягає в тому, що, хоча воно і стверджує, що світогляд є способом пізнання світу через духовну та практичну діяльність, проте не уточнює конкретні, чіткі форми свідомості, які дозволяють людині реалізувати своє ставлення до світу в цих аспектах. Теорії, що були запропоновані науковцями для формування структури світогляду, виступають як принципи теоретичного осмислення світу. Проте залишається неясним, як саме виявляється духовно-практичне ставлення людини до реальності. Ці невизначеності перешкоджають повноцінному застосуванню наукових поглядів психологів у вирішенні питання розширення світогляду через декоративно-ужиткове мистецтво. Отже, хоча ця концепція світогляду містить низку позитивних аспектів, вона потребує подальшого вдосконалення.

Найбільш педагогічно плідною є концепція світогляду творчої особистості А. Маринюка. За його визначенням, «світогляд – це система в розвитку координованих і субординованих різноаспектних (філософських, економічних, політичних, соціологічних, релігійних та ін.) переконань суб'єкта історичного розвитку, предметним змістом яких виступають погляди, які стали нормою, й зумовлені ними знання-висновки з: а) наукових і повсякденних знань; б) ідеологічних форм пояснення явищ діяльності; в) художнього образу; г) соціального та індивідуального досвіду [28].

Світогляд тут розуміється цілком як ідеологічне явище свідомості, оскільки в ньому виявляються ідеологічні принципи теоретичного і практичного ставлення людини до світу, представлені формами ідеологічного відображення дійсності – поглядами і знаннями-висновками.

У поглядах (ідеологічних принципах пояснення людиною явищ життя або точках зору людей на явища життя) людина висловлює свої думки про явища життя, їх розуміння, пояснення, своє теоретичне ставлення до світу, а у відповідності до знань-висновків (поглядами людини, на свої практичні ставлення до світу життя) вона організовує свою поведінку, поступки, практичну діяльність, тобто здійснює практичне ставлення до дійсності.

На кожні погляди і знання-висновки є надбанням світогляду, а тільки ті, які набули у людини нормативного характеру, тобто стали постійно повторюватись у неї у всіх адекватних випадках її ставлення до дійсності. У силу своєї нормативності погляди і знання-висновки стають глибокою основою її суб'єктивного ставлення до світу, її переконаннями. Якщо ж погляди чи знання-висновки висловлюються людиною випадково, то нема підстав робити висновки, що вони є надбанням її світогляду. В силу нормативності погляди і знання-висновки набувають як діючого, так і зобов'язуючого характеру, мають значення спонукальної сили в побудові людиною своїх стосунків з дійсністю. Нормативність і робить погляди і знання-висновки глибоко пережитими людиною, позитивно і тільки позитивно оціненими та дійовими. Погляди і знання-висновки, позитивно не оцінені людиною, не стають нормативними принципами її ставлення до світу. І відповідно до них вона ніколи не буде будувати своє ставлення до світу, бо вона їх не сприйняла і не закріпила в своїх переконаннях.

Відповідно до них людина буде своє ставлення до світу не тільки в сьогоdnішньому часі, в даний момент, але й в майбутньому. Все це надає нормативним поглядам і знанням-висновкам характер переконань людини, в силу чого світогляд і являє собою систему переконань. Погляди і знання висновки можна розрізнити за такими ознаками: по-перше, погляди – це

ідеологічні принципи розуміння, пояснення людиною явищ життя, тобто точка зору на явища дійсності. Знання-висновки як ідеологічні принципи практичного ставлення людини, принципи її поведінки відносно явищ життя і принципи його перетворення являють собою погляди людини на своє практичне ставлення до світу, на поведінку, поступки і дії; по-друге, погляди звичайно висловлюються у визначеннях чого-небудь, знання-висновки – в конструктивних пропозиціях, в рекомендаціях; по-третє, погляди відповідають на питання:» Що це таке?», а знання-висновки – на питання: «Що слід зробити в тій чи іншій ситуації?»

Як правило, знання-висновки впливають і з поглядів. Це забезпечує єдність і синхронність теоретичного і практичного ставлення людини до світу на основі її світогляду. В системі світогляду погляди мають обґрунтовуюче значення для знань-висновків.

Цей принцип зв'язку має велике методологічне значення для розширення світогляду особистості: по-перше, при цьому першочерговий акцент слід робити на закріпленні в його переконаннях поглядів, а потім знань-висновків; по-друге, якщо виникає необхідність змінити принципи практичного ставлення людини до явищ життя, які представлені знаннями-висновками, то цей процес слід починати із зміни поглядів на відповідні явища життя.

Переконання в трактуванні А. Маринюка є ідеологічним нормативним принципом теоретичного і практичного ставлення людини до світу, змістовно представлений і знаннями-висновками. В такому розумінні переконання – це не знання, емоційно пережиті й усвідомлені, як це широко прийнято вважати в педагогічній літературі. Якщо знання явище гносеологічне, то переконання ідеологічне: в ньому закріплюються тільки ідеологічні форми відображення, зокрема, погляди і знання-висновки. В знаннях відображаються властивості, зв'язки, об'єктивні закони явищ дійсності у формі об'єктивної істини.

Якщо, наприклад, висловити судження: «сьогодні сонячний день» або «вуглець є чотиривалентним», то ці висловлювання в собі нічого світоглядного не містять, як би вони не були емоційно пережиті й усвідомлені. Однак якщо

ми висловлюємо погляд на явища дійсності, то таке твердження має світоглядний зміст. Знання є надбанням не переконань, а пам'яті людини. Вони можуть легко забуватися, відновлюватися, знову забуватися і т. д. Переконання людини завжди існують як ідеологічний принцип теоретичного і практичного ставлення до світу. Саме тому переконаннями стають тільки ідеологічні форми відображення дійсності, які набули нормативного характеру. Отже, «переконання – це особлива якість поглядів і знань-висновків, яка набувається в силу їх нормативного характеру в ставленні людини до дійсності, а значить, вони глибоко суб'єктивні і дійові» [33, с. 112].

У структуру світогляду входять різноаспектні переконання – філософські, економічні, політичні, соціальні, моральні, естетичні, релігійні, які між собою співвідносяться за принципами координації і субординації. Так, принцип координації виражає рівноправність функціонування переконань різних аспектів, їх відносну самостійність в ідеологічній детермінації різноаспектних теоретичних і практичних ставлень до людини до дійсності. На основі принципу координації переконань можливі асинхронність ставлень до дійсності в різних аспектах життя, певні створення в розумінні явищ дійсності, поведінці і дії відносно тих чи інших явищ життя. Принцип субординації виражає метрологічну залежність одних переконань від інших, які мають домінантне значення. На основі субординації переконань забезпечується синхронність і однотипність ставлень людини в різних аспектах (економічні, політичні, релігійні), а також утилітарно-практичні переконання чи будь-яке їх поєднання.

Світогляд як система переконань є досить стійким утворенням. У міру соціалізації людини він також розвивається, хоча розвивається своєрідно. В основі якого-небудь ставлення до світу не можуть одночасно лежати два взаємовиключні переконання. Світогляд будується за принципом «або-або». Тому розвиток світогляду пов'язаний як з включенням до нього заново набутих переконань, яких ще в ньому не було, так і з послабленням і витісненням з нього одних переконань і включенням на їх місце інших, які не співпадають з попередніми.

Визначення світогляду як системи переконань дозволяє його характеризувати як властивий кожній людині феномен свідомості, незалежний від її соціальної приналежності, національної, релігійної тощо. За змістом переконань, тобто поглядами і знаннями-висновками, які надають їм якісну визначеність, типи світогляду відрізняються між собою. Світогляд як система поглядів на світ, людину і її місце в ньому має різні історичні та змістовні форми. Залежно від способу пізнання та ставлення до дійсності виділяють такі основні типи світогляду:

1. *Міфологічний світогляд* – характерний для первісних суспільств, ґрунтується на уявленнях про світ як сукупність містичних сил і образів. У ньому тісно переплетені реальність і фантазія, ритуали та вірування.

2. *Релігійний світогляд* – базується на вірі в надприродні сили, Бога, догматичних уявленнях про походження світу і сенс життя. Основними джерелами такого світогляду є священні книги, релігійні традиції та вчення.

3. *Філософський світогляд* – побудований на логічному осмисленні дійсності, критичному аналізі буття, пошуку загальних принципів існування людини та світу. Він формується в результаті наукових і раціональних роздумів.

4. *Науковий світогляд* – базується на об'єктивних знаннях, експериментальній перевірці фактів, закономірностях природи і суспільства. Його основа – доказовість, логічність і системність знань.

5. *Гуманістичний світогляд* – зосереджений на цінності людини, її прав, свободи, творчих можливостей. Він об'єднує елементи філософського, наукового та етичного підходів до життя.

Отже, світогляд – це система поглядів, переконань, ідеалів та цінностей, що визначають ставлення людини до світу, суспільства і самої себе. Він формується під впливом культури, освіти, досвіду, соціального середовища та історичних умов. У процесі навчання та виховання важливо не лише формувати та розширювати світогляд учнів, а й сприяти формуванню особистісної позиції, що ґрунтується на моральних, естетичних і культурних цінностях. Вивчення

декоративно-ужиткового мистецтва в освітньому процесі відіграє важливу роль у цьому процесі, розширюючи світогляд учнів через пізнання традицій, історії та мистецьких надбань народу.

1.2. Психолого-педагогічні умови розширення світогляду учнів засобами декоративно-ужиткового мистецтва

«Вироблення переконань людини – складний процес. Готових переконань не можна не випросити у добрих знайомих, ні купити в книжному магазині. Їх треба виробляти процесом власного мислення, яке постійно вдосконалюється в нашій власній голові», – зазначав К. Ушинський у фундаментальній праці «Людина як предмет виховання» [43, с. 129].

Формування переконань, які складають в своїй системі світогляд, не зводиться до кращого засвоєння знань. Методи формування переконань не співпадають з методами забезпечення учнів знаннями. Процес набуття переконань охоплює свідомість людини в повному об'ємі і є особистісним [18]. Звідси випливає, що при формуванні світогляду школярів акцент слід робити на індивідуальній роботі з ними. Велике значення в цьому плані мають масові, колективні форми роботи, які здійснюються на основі відповідних психолого-педагогічних положень.

Осмислюючи процес розширення світогляду учнів засобами декоративно-ужиткового мистецтва в різних масових, колективних формах роботи, можна виділити цілий ряд психолого-педагогічних умов, від яких безпосередньо залежить підвищення ефективності цієї роботи.

Основними з них є такі:

- 1) урахування соціально-психологічних особливостей особистості учнів;
- 2) рівень світоглядної підготовки учнів;
- 3) рівень їхньої художньо-трудової підготовки;
- 4) розвиток потреби й інтересу в учнів до набуття національного світогляду;

- 5) достатня й повна аргументація кожного погляду і знання-висновку;
- 6) позитивна і тільки позитивна оцінка учнями кожного погляду і знання-висновку;
- 7) достатньо висока світоглядна і методична підготовка учителя.

Розглянемо ці умови більш детально.

Урахування соціально-психологічних особливостей особистості учнів необхідно для більш повної і конкретної орієнтації в їх життєвих планах, в майбутній професії, в суспільній роботі, в прийнятті не себе в майбутньому соціально-організаторських і науково-технічних функцій, а також в оцінках соціальних і культурно-ідеологічних цінностей суспільства. Все це має безпосереднє відношення до розширення світогляду учнів, зокрема, для розробки програми їх світоглядної підготовки і для більш оптимального визначення системи аргументації і характеру оцінок кожного погляду і знання-висновку при їх обґрунтуванні та закріпленні в переконаннях.

Учні середнього і старшого шкільного віку характеризується такими рисами, як пошук свого місця в житті, засвоєння досвіду старшого покоління і разом з тим критичне ставлення, намагання оцінити його через свій власний досвід, бажання і пошук нового і разом з тим брак ще власного досвіду. В психологічному плані учнівству, як і всіх молоді, присутня емоційна піднесеність, завищена самооцінка і разом з тим конформізм, внутрішня чистота і показний цинізм, максималізм і часто буденне ставлення до незвичайного, схильність на основі поодинокого факту робити узагальнюючі висновки, завищені вимоги до оточуючих і некритичне ставлення до себе тощо. Такі суперечливі якості пояснюються перехідним станом цього вікового періоду. В цей час «завершується період утворення окремих низок уявлень і якщо не всі вони, то значна частина їх групується в одну мережу достатньо широку, щоб давати вирішальну перевагу тому чи іншому напрямку в складі думки людини та її характері» [23, с. 94].

Декоративно-ужиткове мистецтво дозволяє знаходити нові аргументи для формування переконань, які не можуть повторювати аргументи, які

використовуються в науках, а тому завжди будуть новими, що базуються на новому матеріалі, а значить є більш ефективними. Тому не використовувати цей шлях було б великим недоглядом.

Таким чином, аналіз *рівня світоглядної підготовки учнів* для більш ефективного її здійснення приводить до висновку, що врахування цього рівня є необхідною і дуже важливою умовою під час розв'язування поставленого завдання.

Рівень художньо-трудової підготовки учнів. Виховання світогляду учнів засобами декоративно-ужиткового мистецтва дає позитивні результати в тому випадку, якщо вони мають високий рівень художньо-трудової підготовки. Якщо художньо-трудова підготовка учнів невисока, то твір декоративно-ужиткового мистецтва для них виступає лише як предмет споглядання і не викликає в них глибоких роздумів, оцінок, переживань. А без цих факторів переконання дитини не формуються.

Відповідно з цим формування світогляду учнів засобами декоративно-ужиткового мистецтва слід починати з виявлення рівня їх художньо-трудової підготовки, і якщо цей рівень виявиться низьким, то потрібно посилити увагу до розвитку освіченості.

В основу критерію художньо-трудової підготовки учнів слід покласти:

- 1) рівень художніх, проектно-конструкторських і техніко-технологічних знань;
- 2) вміння розуміти декоративно-ужиткове мистецтво в єдності змісту і форми, тобто володіти художнім сприйняттям твору;
- 3) вміння аналізувати декоративно-ужиткові вироби з погляду їх ідейного змісту, художнього виконання тощо;
- 4) ступінь залучення їх до художньо-прикладної творчості.

Світогляд, включаючи в себе ідеологічні принципи теоретичного і практичного ставлення людини до світу, визначає спрямованість особистості та її суб'єктивне ставлення до різноманітних явищ дійсності. Переконання неможливо засвоїти без глибокого внутрішнього переживання. Вони повинні

бути «вистраждані» і перевірені в багато численних проявах соціального й особистого досвіду.

Світогляд людина набуває в процесі безпосереднього, соціального життя в силу умов середовища, сімейного виховання, може включати в себе в різних аспектах не однотипні переконання. Однак коли вирішується завдання розширення світогляду людини в свідомій ідейно-виховній роботі, тоді формуються її переконання на основі того чи іншого типу світогляду, взятого в його чистому вигляді. Таким чином, без потреб та інтересу учні не можуть свідомо засвоювати погляди і знання-висновки, робити їх предметом своїх переконань.

Як відзначає Л. Копець, пізнавальні інтереси «змушують особистість активно шукати шляхи і способи задоволення жаги знань і розуміння, яка виникла в неї» [23, с. 102]. При цьому слід потурбуватися про те, щоб учні виявляли до вчителя повну довіру, щоб він викликав прихильність до себе. І якщо цього не забезпечити, то може статися так, що вплив учителів на учнів буде мінімальним і навіть негативним.

Світогляд повинен формуватися на основі чіткої і достатньо повної аргументації кожного погляду і кожного знання-висновку. В силу цього він в повній мірі узгоджується з практикою життя, підтверджується і разом з тим коригується ним. При недостатньо чіткій і повній аргументації може виявитись, що учні не усвідомляють об'єктивної необхідності, що міститься в тих чи інших поглядах і знаннях-висновках, і будуть вважати їх тільки суб'єктивними побажаннями тих чи інших соціальних інститутів. А це призведе до того, що погляди і знання-висновки, які формуються в учнів, можуть не закріплюватися в їх переконаннях, тобто прилучення до них можуть розглядати як насилля. І якщо складеться в них таке враження, то вони не будуть намагатися здобути пропоновані їм переконання, а навпаки, всіляко опиратимуться їх засвоєнню. Тому при вирішенні завдань розширення світогляду учнів кожний учитель при підготовці до уроків та інших форм занять повинен придумати всю систему

аргументації кожного погляду і висновку, які впливають з матеріалу, що вивчається.

Система аргументів повинна враховувати рівень знань учнів, подаватися в чіткій відповідності з дидактичними принципами науковості, систематичності, послідовності, доступності, посиленості та ін. При обґрунтуванні тих чи інших поглядів і знань-висновків необхідно використовувати і теоретичні, і фактичні аргументи. Теоретичні аргументи доцільно використовувати при обґрунтуванні логічної необхідності відповідних поглядів і знань-висновків; фактичні – при демонструванні необхідності тих чи інших поглядів і знань-висновків, коли здійснюється їх підтвердження. Фактичні дані, взяті для обґрунтування тих чи інших поглядів і знань-висновків, повинні виражати собою необхідні і суттєві характеристики тої предметної галузі, відносно якої висловлюються ті чи інші погляди і знання-висновки. Істинність поглядів і знань-висновків доводиться аргументацією через предмети, що викладаються, в тому числі через природничі, гуманітарні науки, а також через вироби декоративно-ужиткового мистецтва.

Обґрунтування переконань через предмет, який викладається, а також через засоби декоративно-ужиткового мистецтва дозволяє урізноманітнювати систему аргументів і тим самим забезпечити більш повну, всебічну їх аргументацію, що значно посилює процес їх закріплення в переконаннях учнів, а це в кінцевому підсумку підвищує ефективність всього процесу розширення їх світогляду. Значить, і ця умова повинна бути врахована при формуванні світогляду учнів.

Позитивна і тільки *позитивна оцінка учнями кожного погляду і знання-висновку*. Така оцінка поглядів і знань-висновків – необхідна і досить суттєва умова підвищення ефективності світоглядної підготовки учнів. Тому що тільки позитивно оцінені погляди і знання-висновки сприймаються людиною для свого теоретичного і практичного ставлення до світу, а тим самим набувають нормативного характеру, закріплюються в переконаннях.

Негативно оцінені погляди і знання-висновки ніколи не стають переконаннями людини, бо вони нею ніколи не сприймаються в якості принципів особистісного ставлення до світу. Навпаки, негативно оцінені погляди і знання-висновки викликають критичне ставлення до них і, як правило, відкидаються. Неоцінені погляди і знання-висновки також не стають переконаннями людини, оскільки вона в цьому випадку проходить мимо них і не буває відповідно до них своє ставлення до світу.

Все вищезгадане і свідчить про те, що позитивна і тільки позитивна оцінка закріплених в переконаннях учнів поглядів і знань-висновків є необхідною і суттєвою умовою розширення їх світогляду.

Слід зазначити, що позитивній оцінці піддаються не тільки суспільно значущі погляди і знання-висновки при їх закріпленні в переконаннях людини, але й негативні, соціально неприйнятні погляди і знання-висновки. Якщо людина вирішує дотримуватися негативних, суспільно негативних принципів ставлення до світу, наприклад, в бандитській групі, то для того, щоби прийняти її світогляд, вона також повинна позитивно оцінити в цій групі принципи теоретичного і практичного ставлення до світу. Звідси випливає, що позитивна оцінка людиною поглядів і знань-висновків, які їй прищеплюють, є необхідною умовою розширення світогляду будь-якого типу.

Позитивна оцінка закріплюваних в переконаннях учнів поглядів і знань-висновків повинна вироблятися як в плані соціального, так і особистісного їх значення. Це дозволяє розкривати і соціальний, і особистісний зміст світогляду, створює умови для вироблення активної життєвої позиції, яка забезпечує визначення людиною. Свого місця в житті, своєї життєвої ролі. Все це і визначає необхідність позитивної оцінки закріплюваних в переконаннях учнів поглядів і знань-висновків як із соціальної, так і з особистісної точок зору.

Позитивна оцінка учнівських переконань, які формуються, з особистісного погляду, тобто позитивна їх оцінка учнями для свого особистого ставлення до життя, в педагогічному плані дозволяє враховувати їх особисті соціально-психологічні якості, конкретний рівень світоглядної і художньої

підготовки і з врахуванням цього конкретно визначати ті аргументи, завдяки яким буде обґрунтовуватися їх позитивне значення. Це також підвищує ефективність світоглядної підготовки.

Під час розширення світогляду учнів засобами декоративно-ужиткового мистецтва позитивна оцінка закріплюваних в їх переконаннях поглядів і знань-висновків може вироблятися не тільки на матеріалах мистецтва, але й на основі даних, взятих з науки, ідеології, політики, соціального й індивідуального досвіду. Вибір декоративно-ужиткового мистецтва в цьому випадку буде мати лише предметне значення для початку розмови про ті чи інші спеціально виділені погляди і знання-висновки. Звідси випливає, що розширення світогляду учнів засобами декоративно-ужиткового мистецтва слід здійснювати не тільки засобами самого мистецтва, але й всім широким діапазоном аргументів та оцінок, взятих з науки і практики. Такий прийом дає позитивний результат.

Позитивна оцінка закріплюваних в переконаннях учнів поглядів і знань-висновків може здійснюватися різноманітними прийомами, але вона безсумнівно повинна бути, тому що тільки в цьому випадку можна отримати якусь впевненість, що погляди і знання-висновки, які формуються, будуть закріплені в їх переконаннях.

Світоглядна і методична підготовка учителя. У світоглядній підготовці учнів важливу роль відіграють учителі. Вони забезпечують визначення світоглядної художньої підготовки учнів, виявлення їх соціально-психологічних характеристик. Здійснюючи світоглядну підготовку учнів, вчителі знаходять більш ґрунтовні аргументи й оцінки поглядів і знань-висновків, які формуються в учнів, а також завдяки своїм педагогічним знанням, володінню методами і прийомами розширення світогляду забезпечують найбільш ефективне вирішення поставленого завдання. Наукова підготовка та ідейний рівень вчителів по суті є визначальним у всьому процесі розширення світогляду учнів.

У зв'язку з цим, необхідно усвідомити вимоги до вчителя, які зумовлюються завданням досягнення більш ефективного результату світоглядної підготовки учнів. Оволодіння вчителем цими якостями необхідна і суттєва умова підвищення ефективності процесу розширення світогляду учнів. Перш за все потрібно виділити його глибоку теоретичну обізнаність в концепціях світогляду. Обумовлено це тим, що в даний час, як вже відзначалося, існує біля двох десятків концепцій поняття світогляду, кожна з яких має методологічне значення для визначення змісту світоглядної підготовки учнів і для визначення шляхів, умов, методів його формування, а також критерію його сформованості. Тому кожний вчитель повинен орієнтуватися в позитивних якостях і перевагах тої чи іншої концепції світогляду і визначити для себе ту, яка буде теоретично більш сильною і продуктивною із соціально-політичної і педагогічної точок зору.

Наприклад, якщо дотримуватися концепції світогляду, висунутої М. Ашманісом, згідно з якою він є системою переконань людини, в якості котрих виступають істинні чи хибні знання, то оволодіння учнями різноаспектними науковими поглядами і знаннями, закріплення їх в переконаннях учнів, забезпечують їх нормативний характер в теоретичному і практичному ставленні учнів до явищ життя [2]. Така програма великою мірою базується на матеріалі навчальних програм, але значно відрізняється від них. Друга програма більш відповідає соціально-політичним перспективам життєдіяльності учнів.

Аналогічні висновки напрошуються і під час вирішення питань про шляхи, умови, методи, обумовлених різними концепціями світогляду. Все це говорить про те, що кожний педагог при розв'язанні питань підвищення ефективності розширення світогляду учнів зобов'язаний перш за все піклуватися про свою теоретичну орієнтацію в концепціях світогляду.

Другою важливою якістю педагога при розв'язанні проблеми розширення учнів є його вміння вільно виділяти погляди і знання-висновки в наукових

теоріях, в ідеологічних вченнях, в художньому образі, в повсякденних знаннях і думках тощо вміло їх аргументувати і позитивно оцінювати.

Третя важлива якість педагога – це його озброєність методами розширення світогляду, які не співпадають з методами кращого оволодіння учнів знаннями.

У педагогічній літературі поширена думка, що для розширення світогляду не існує спеціальних методів й що цю функцію виконують всі методи виховання і навчання. Безумовно, вони відіграють в цьому процесі немалу роль, але можна також виділити і спеціальні методи розширення світогляду, оскільки цей процес дуже важливий, відповідальний, і він повинен бути цілеспрямованим, а не стихійним.

Слід відзначити, що питання про виділення спеціальних методів розширення світогляду або про не виділення їх також залежить від концепції світогляду.

Як зазначає Ю. Трофімова, якщо змістом переконань є погляди, їх формування можна здійснювати такими прийомами:

- 1) викласти відповідні погляди, обґрунтувати їх і дати їм позитивну оцінку;
- 2) спочатку викласти систему наукових фактів стосовно чого-небудь, потім самому чи за допомогою учнів провести їх систематизацію і пояснення;
- 3) спочатку викласти певні погляди на що-небудь (події життя чи явища науки), потім запропонувати учням оцінити їх, обґрунтувати їх значення для пізнання і перетворення дійсності [34].

Якщо переконання ґрунтуються на знаннях-висновках, можна діяти наступним чином: а) спочатку щось описати або теоретично пояснити, а потім на основі цього пояснення чи опису; б) самому вчителю зробити знання-висновки; в) запропонувати їх зробити учням, виходячи з описання чи пояснення [34].

В обох випадках цим знанням-висновкам потрібно дати позитивну оцінку знову-таки або самому вчителю, або через учнів добитися їх глибокого усвідомлення і сприйняття, закріплення їх в переконаннях.

У тих випадках, коли в якості переконань виступають знання-висновки, які набули статусу моральних норм (а моральні норми за своєю природою є власне знаннями-висновками із теорії, ідеологічних вчень або соціального досвіду), то для їх розширення можна використовувати наступні методичні прийоми:

- 1) пояснити учням суть і доцільність тих чи інших моральних норм, дати їм позитивну оцінку і домогтися, щоб учні їх зрозуміли, позитивно оцінили і сприйняли в якості своїх особистих норм;
- 2) описати учням ту чи іншу ситуацію моральних стосунків системи «людина-людина-природа» і обґрунтувати, що нормою поведінки в цій ситуації є певна норма. Потім потрібно забезпечити осмислення цієї норми учнями та її позитивну оцінку ними;
- 3) описати учням ту чи іншу ситуацію моральних стосунків системи «людина-людина-природа» і запропонувати їм самим визначити норму поведінки в цій ситуації. Далі слід попросити їх цю знайдену ними норму (можливо, і не без допомоги вчителя) пояснити, обґрунтувати і позитивно оцінити.

Найбільш ефективними прийомами формування переконань учнів є ті, які пропонують самостійне розв'язання проблеми учнями. В інших педагогічних обставинах можуть бути використані решта методичних прийомів. Ці методи можуть бути основою і для розробки методики розширення світогляду учнів в процесі викладання навчальних дисциплін, і в різних формах позанавчальної роботи, і в процесі розширення світогляду засобами декоративно-ужиткового мистецтва.

Таким чином, озброєність учителя методами розширення світогляду робить процес світоглядної підготовки учнів більш цілеспрямованим і конкретно здійснюваним, що значною мірою підвищує його ефективність.

Велику роль в підвищенні ефективності процесу розширення світогляду учнів відіграє особистість педагога. Молоді властиве прагнення до наслідування. Не позбавлені й цього учні. Тому на процес їх виховання має великий вплив не тільки професійна підготовка вчителя, але й його громадянські якості як особистості. Учні цінують в учителі його ерудицію, різнобічність знань, його чуйність, зацікавленість та участь в їх долі, високі моральні якості, чесність, принциповість, переконаність в своїх теоретичних міркуваннях і практичних діях. З якостей учителя учнів захоплює глибока логіка викладання матеріалу, висока емоційність, використання між предметних зв'язків і чітка світоглядна позиція. Особисті якості вчителя, прихильність до нього учнів, повна довіра значною мірою підвищують ефективність світоглядної підготовки учнів. Звідси випливає, що вирішуючи завдання розширення світогляду учнів, кожний педагог зобов'язаний постійно піклуватися про самовиховання таких своїх особистісних якостей, які забезпечували б йому авторитет серед учнів і їх прихильність до його ідей, вчинків, поведінки.

Отже, нами визначено психолого-педагогічні умови розширення світогляду учнів засобами декоративно-ужиткового мистецтва, а саме:

- 1) створення сприятливого освітнього середовища;
- 2) інтеграція декоративно-ужиткового мистецтва в освітній процес на уроках технологій та заняттях у художньо-прикладних гуртках;
- 3) активізація творчої художньо-трудової діяльності учнів;
- 4) формування естетичних цінностей і розвиток критичного мислення через аналіз і створення авторських творів декоративно-ужиткового мистецтва.

РОЗДІЛ 2.

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ РОЗШИРЕННЯ СВІТОГЛЯДУ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА

2.1. Методи розширення світогляду учнів засобами декоративно-ужиткового мистецтва в процесі його сприйняття через учителя

Світогляд є важливим компонентом особистості, який формується під впливом різних чинників, зокрема освіти, мистецтва й соціального середовища. Одним із ефективних засобів розширення світогляду учнів є декоративно-ужиткове мистецтво, яке поєднує естетичне, художнє та практичне значення. У процесі творчої художньо-трудової діяльності учні не лише здобувають нові знання та навички, а й розширюють свої уявлення про культуру, історію, традиції та взаємозв'язок мистецтва з повсякденним життям. Відтак педагогам важливо знати методи виховання, зокрема розширення світогляду учнів засобами декоративно-ужиткового мистецтва у процесі творчої художньо-трудової діяльності

Під методами виховання звично розуміється система прийомів, за допомогою яких здійснюється вплив на свідомість і почуття людини і тим самим вирішується завдання формування її духовного обличчя [33; 35].

Методи формування та розширення світогляду засобами декоративно-ужиткового мистецтва також становлять систему прийомів, за допомогою яких здійснюється формування переконань людини, тобто ідеологічних принципів теоретичного і практичного ставлення людини до світу, які представлені поглядами і знаннями-висновками, що містяться в художніх образах.

Вироби декоративно-ужиткового мистецтва формують духовний світ дитини самі по собі, без втручання вихователя, в процесі інтимного спілкування з ними, коли людина залишається наодинці з художніми виробами її осмислює їх в міру своєї художньої та соціально-політичної підготовки. В цьому випадку

вплив декоративно-ужиткового мистецтва на розширення духовного світу дитини відбувається стихійно і поза соціальним контролем. Однак роль декоративно-ужиткового мистецтва у формуванні свідомості дитини значно зростає, якщо його використовувати цілеспрямовано через вихователя, на основі врахування відповідних умов, принципів і методів виховання.

Необхідно розрізняти методи розширення світогляду засобами декоративно-ужиткового мистецтва в процесі його сприйняття учнями і в процесі їх занять художньо-трудовою творчістю. А під час розширення світогляду учнів в процесі художньо-трудової творчості потрібно розрізняти методи розширення світогляду учнів в їх творчій художньо-трудовій діяльності під час створення виробів декоративно-ужиткового мистецтва і методи розширення їх світогляду в їх творчій виконавській діяльності.

Усі ці види художньої діяльності мають свої особливості для розширення світогляду, а тому і методи розширення світогляду учнів у цих видах діяльності будуть розрізнятися між собою і мати свою самостійність і якісну визначеність. Розглянемо суть цих методів.

1. Метод художнього пояснення.

Суть цього методу полягає в тому, що вчитель при ознайомленні учнів з тим чи іншим твором декоративно-ужиткового мистецтва сам робить художній і світоглядний аналіз цьому виробу, виділяє, обґрунтовує і оцінює погляди і знання-висновки, які містяться в ньому і які митець втілює свідомо чи несвідомо в даному художньому виробі.

Говорячи про характер аргументації під час формування переконань учнів засобами декоративно-ужиткового мистецтва, слід мати на увазі, що сама система аргументів і прийоми аргументації не повинні бути занадто соціологізовані, а повинні будуватись на матеріалі декоративно-ужиткових виробів відповідно до вимог сприйняття різних видів декоративно-ужиткового мистецтва. Ця вимога однаковою мірою стосується всіх методів розширення світогляду засобами декоративно-ужиткового мистецтва.

Розглядуваний метод відносно пасивний, оскільки тут учні не включаються в активний самостійний пошук поглядів і знань-висновків, а засвоюють їх за принципом засвоєння знань зі слів учителя. Цей момент може бути корисний в тих випадках, коли учні не мають навичок самостійно аналізувати художні твори.

Якщо в художньому образі міститься декілька поглядів і знань-висновків, то в таких випадках слід окремо виділяти кожний погляд і знання-висновки, окремо їх обґрунтовувати й оцінювати. Тут не можна поступати за принципом «одне обґрунтую і позитивно оціню, а інше буде саме ясно», бо погляди і знання-висновки стають переконаннями людини тільки в тому випадку, коли кожний з них буде підданий самостійному аналізу і позитивній оцінці. В цьому і є специфіка формування переконань людини.

2. Метод художнього аналізу виробів декоративно-ужиткового мистецтва учнями.

Суть його подібна до суті методу художнього пояснення. Але на відміну від нього виділення поглядів і знань-висновків проводиться самими учнями (учнями) при скеровуючій ролі вчителя. Даний метод вимагає значної підготовки учнів, їх здатність до художнього аналізу творів декоративно-ужиткового мистецтва. Він більш активний для закріплення відповідних поглядів і знань-висновків у переконаннях учнів, оскільки пропонує активну аналітичну роботу їх думки.

Якщо учням важко самостійно виділити погляди і знання-висновки, обґрунтувати їх і позитивно оцінити, то вчителю слід прийти їм на допомогу шляхом навідних питань і коментарів. Однак він не повинен замінювати учнівський аналіз своїм, (у протилежному випадку буде використаний не цей метод, а метод художнього пояснення).

3. Метод порівняльного аналізу виробів декоративно-ужиткового мистецтва.

Цей метод застосовується у випадках, коли розширення світогляду учнів здійснюється на основі художнього аналізу декількох творів декоративно-

ужиткового мистецтва. Суть цього методу полягає в тому, що, зіставляючи різноманітні світоглядні позиції, учні повинні зробити вибір тої з них, яка найбільш відповідає певним світоглядним принципам, зробити представлені в ній погляди і знання-висновки принципами свого ставлення до життя, закріпивши їх в переконаннях.

Під час використання цього методу можуть бути два варіанти. Перший пов'язаний із застосуванням методу художнього пояснення, а другий – з методом художнього аналізу творів мистецтва учнями при виявленні порівнюваних поглядів і знань-висновків, що містяться в аналізованих художніх творах, на основі яких формуються переконання учнів. Використання цих варіантів залежить від рівня підготовки учнів. Другий варіант має перевагу, оскільки він пропонує аналітичну роботу мислення самих учнів, що підвищує ефективність розширення їх світогляду.

Хоча в цьому методі і використовуються прийоми першого і другого розширення світогляду, його неправомірно було би суміщати ні з одним з них, бо його основний ефект досягається лише при порівнянні двох поглядів або знань-висновків, які містяться в різних художніх образах, що відображують одні й ті ж або подібні життєві явища. Виходячи з цього розглядуваний метод необхідно виділити як самостійний.

4. Метод тематичного відбору творів декоративно-ужиткового мистецтва учнями.

Суть цього методу полягає в тому, щоб учні за завданням вчителя самостійно здійснювали відбір різних за стилем і жанром художніх творів одної тематики для наступного аналізу, узагальнення для наступного аналізу, узагальнення та оцінки поглядів і знань-висновків, які містяться в них. Такий відбір пропонує активну аналітичну роботу думки з виявлення поглядів і знань-висновків, які містяться в них. Застосовувати цей метод доцільно в тих випадках, коли підготовка учнів є достатньо високою.

Виконуючи роботу з відбору творів декоративно-ужиткового мистецтва однієї тематики, учні змушені порівнювати одні твори з іншими, виявляти

специфіку використання різними авторами художніх засобів для вираження спільної ідеї, виявляти обґрунтованість цієї ідеї і т.д., що, природно, сприяє формуванню в них відповідних переконань.

Щоб закріпити формування в учнів цим способом поглядів і знань-висновків в їх переконаннях, вчителю самому або через учнів доцільно також зробити відібраним творам декоративно-ужиткового мистецтва узагальнений художній аналіз, в якому необхідно особливо підкреслити, а також обґрунтувати та оцінити основні погляди і знання-висновки, які містяться в цих творах.

5. Метод контрадикторних переконань.

Суть цього методу полягає в тому, щоб на основі аналізу поглядів і знань-висновків, які актуально містяться в художніх образах, сформувати у учнів контрадикторні погляди і знання-висновки і закріпити їх в переконаннях. Твори декоративно-ужиткового мистецтва надають таку можливість, оскільки художній образ, який міститься в них, являє собою модель явищ життя і завжди сприймається з особистісним змістом. Обумовлюється це тим, що в декоративно-ужитковому мистецтві широко використовуються різноманітні художні засоби і прийоми, завдяки яким істинний зміст ховається за метафорами, алегоріями і т. ін.

Для того, щоб формувати контрадикторні переконання учнів, спочатку, користуючись методом художнього пояснення або методом художнього аналізу творів декоративно-ужиткового мистецтва учнями, необхідно виділити актуально виражені погляди або знання-висновки, потім показати їх негативний зміст і дати їм критичну оцінку. Після цього протиставляються актуально вираженим в художньому творі поглядам або знанням-висновкам контрадикторні погляди або знання-висновки, які обґрунтовуються і позитивно оцінюються. Це досягнення двома способами: 1) через аналіз, який проводиться вчителем; 2) через аналіз, який проводиться учнями за скеровуючої ролі вчителя (другий спосіб більш ефективний).

За допомогою цього методу можна формувати життєво позитивні погляди і знання-висновки учнів на основі аналізу негативних явищ життя і життєвих стосунків, які зображуються в творах декоративно-ужиткового мистецтва. Цей метод сприяє формуванню контрадикторних до зображених в творі декоративно-ужиткового мистецтва переконань учнів в тих випадках, коли автор свідомо не ставить за мету виробити у учнів критичне ставлення до зображуваного.

2.2. Методи розширення світогляду учнів у процесі творчої художньо-трудової діяльності

Для вирішення завдань розширення світогляду засобами декоративно-ужиткового мистецтва потрібно осмислити методи розширення світогляду в процесі її художньо-трудової діяльності. В цьому сенсі можна виділити такі методи:

1. Метод художнього втілення ідеї.

Суть цього методу полягає в тому, щоб учні створювали художній образ за визначеною ним заданою ідеєю. В якості цієї ідеї може бути погляд як ідеологічний принцип пояснення явищ життя або знання-висновок як ідеологічний принцип практичного ставлення людини до світу. Для цього учні повинні глибоко усвідомити, пережити заданий їм для втілення погляд або знання-висновок, а також оцінити його соціальне значення.

Тим самим деякі учні приймуть їх в якості своїх особистих поглядів і знань-висновків та можуть їх закріпити в своїх переконаннях. Цей процес посилюється і тим, що при втіленні певної ідеї повинні обґрунтовувати її художніми засобами, що також закріплює відповідні погляди і знання-висновки в їх переконаннях. При виконанні цієї роботи вироблення особистих переконань учнів досягається швидше в порівнянні з процесом сприйняття

художніх творів, а переконання стають міцнішими, бо творчий процес захоплює особистість повніше і глибше, ніж процес художнього сприйняття.

При цьому, однак, задані ідея повинна бути добровільно прийнята учнями, щоб у них було бажання втілити її в художньому образі і щоб вона викликала приплив творчих сил. Якщо ця умова не буде виконана, то не слід очікувати бажаного ефекту, оскільки учні можуть сприймати всю цю роботу як необхідність, виконувати яку в них не буде бажання. В цьому випадку задана ідея хоча й буде втілена в художній образ, але це не залишить в їх свідомості глибокого сліду і, як наслідок, не можна сподіватися, що ця ідея стане надбанням їх переконань. Тому даним методом слід користуватися досить продумано і тонко.

Художні засоби вираження заданої ідеї можуть бути найрізноманітнішими. В цьому сенсі необхідно опиратися на індивідуальні особливості і схильності учнів. Щоб процес втілення заданої ідеї в художньому образі був більш цілеспрямованим і зрозумілим, вчителю або керівнику гуртка слід докладно пояснити і показати зміст даної ідеї. Пояснюючи учням задану ідею, слід звернути їх увагу на те, що при втіленні її в художньому творі вони повинні потурбуватися, щоб ця ідея потім могла бути легко прийнята учнями.

2. Метод тематичних творчих завдань.

Цей метод однотипний з методом художнього втілення ідеї. Однак, на відміну від нього, пропонує більшу широту і свободу вибору творця. Суть його полягає в тому, що вчителем задається для втілення в художньому образі не яка-небудь конкретна ідея, а тема, і пропонується розкрити цю тему в творі декоративно-ужиткового мистецтва. Який конкретно погляд чи знання-висновок покласти в основу художнього образу визначає сам учень.

Метод тематичних творчих завдань передбачає активний пошук учнями відповідних поглядів і знань-висновків для втілення їх в творі декоративно-ужиткового мистецтва. І щоб реалізувати їх, вони повинні не тільки сформулювати ці погляди чи знання-висновки, але й ужитися в них, знайти

відповідні художні засоби обґрунтування та оцінки і тим самим закріпити їх в своїх переконаннях.

Цей метод більш відповідає творчій самостійності авторів і разом з тим вимагає активної роботи думки і почуттів, що природно, сприяє більш стійкому виробленню поглядів на задані темою явища і закріплення їх в своїх переконаннях. Тому він є більш широко вживаним, хоча передбачає менший ступінь керованості процесом розширення світогляду учнів. Щоби посилити його ефективність, доцільно включити нього прийоми, які характерні для методу художнього втілення ідеї. Наприклад, задаючи тему художнього втілення, можна рекомендувати учням ряд конкретних поглядів і знань-висновків, які актуальні для сучасності. Як і методі художнього втілення ідеї, при цьому необхідно зорієнтувати їх на врахування можливості ефективного засвоєння учнями втіленої у витворах ідеї.

Світогляд є важливим компонентом особистості, який формується під впливом різних факторів, зокрема освіти, мистецтва та соціального середовища. Одним із ефективних засобів розширення світогляду учнів є декоративно-ужиткове мистецтво, яке поєднує естетичне, художнє та практичне значення. У процесі творчої художньо-трудової діяльності учні не лише здобувають нові знання та навички, але й розширюють свої уявлення про культуру, історію, традиції та взаємозв'язок мистецтва з повсякденним життям.

2.3. Організаційно-дидактичні методи розширення світогляду учнів засобами декоративно-ужиткового мистецтва

1. Інтерактивні методи розширення світогляду учнів засобами декоративно-ужиткового мистецтва.

Інтерактивні методи розширення світогляду учнів засобами декоративно-ужиткового мистецтва – це активні та залучаючі педагогічні підходи, які сприяють розвитку творчих здібностей учнів, збагачують їх культурний досвід

та дозволяють глибше пізнати світ декоративно-ужиткового мистецтва через участь у різноманітних практичних і навчальних заняттях. Такі методи не лише сприяють освоєнню мистецьких технік і традицій, але й розвивають у дітей емоційну чутливість, естетичне сприйняття, а також культурну та історичну обізнаність.

Діалогічне навчання – залучення учнів до обговорення творів мистецтва, аналіз їхніх особливостей та культурного значення. Цей метод передбачає активну взаємодію між учнями та вчителем, а також між самими учнями. В ході обговорень вони висловлюють власні думки, порівнюють різні підходи до мистецтва, вчаться аргументовано доводити свою точку зору та критично осмислювати інформацію. Використання відкритих питань, дискусій, аналізу мистецьких творів у контексті історичних та соціальних процесів сприяє глибшому розумінню мистецтва та його ролі в суспільстві.

Метод проблемного навчання – створення ситуацій, які спонукають учнів до самостійного розв'язання творчих завдань, наприклад, вибору техніки виконання чи розробки унікального орнаменту. Учні стикаються з нестандартними завданнями, що вимагають від них критичного мислення, аналізу альтернативних рішень та творчого підходу до вирішення проблеми. Наприклад, їм може бути запропоновано створити художній виріб, спираючись на стиль певної епохи або культури, використовуючи при цьому обмежену кількість матеріалів чи певну техніку виконання. Такий підхід розвиває креативність, самостійність і навички прийняття рішень.

Метод асоціативних зв'язків – порівняння різних стилів та традицій декоративно-ужиткового мистецтва, аналіз їхньої еволюції та впливу на сучасне мистецтво. Цей метод сприяє розвитку уявлення учнів про взаємозв'язок між культурними традиціями різних народів і періодів. Використання цього підходу допомагає простежити, як певні елементи декору трансформувалися в різних епохах, переймалися іншими культурами та переосмислювалися в сучасному мистецтві. Наприклад, аналіз спільних мотивів у народному орнаменті різних країн або порівняння стилістичних особливостей

традиційного і сучасного гончарства дає змогу не лише усвідомити історичну спадкоємність, а й сформуванати ширше культурне бачення мистецтва.

2. Практичні методи розширення світогляду учнів засобами декоративно-ужиткового мистецтва

Проектна діяльність зі створення учнями власних декоративно-ужиткових виробів, які мають культурну або символічну цінність. Проектна діяльність сприяє глибшому засвоєнню знань про декоративно-ужиткове мистецтво, оскільки передбачає не лише практичну реалізацію творчих ідей, а й дослідження історичних, етнографічних та художніх особливостей обраної тематики. Під час виконання проекту учні можуть вивчати традиційні техніки декоративно-ужиткового мистецтва, адаптувати їх до сучасних умов та створювати унікальні авторські роботи. Такий підхід сприяє розвитку креативного мислення, самовираження та усвідомлення культурної цінності мистецької спадщини.

Проектна діяльність є важливою складовою освітнього процесу, адже створення декоративно-ужиткових виробів із культурною чи символічною цінністю допомагає учням краще зрозуміти важливість збереження традицій та культурної спадщини. Через дослідження народних ремесел, технік і символів, учні можуть набувати знань про те, як ці елементи відображають ідентичність певної нації чи регіону, що важливо для збереження культурної пам'яті. Наприклад, виготовлення традиційних українських виробів (вишиванок, кераміки, плетіння з лози) може бути способом занурення учнів у багатий культурний контекст.

У декоративно-ужиткових виробах часто присутні символи, що мають певне значення. Для учнів важливо не лише виготовити об'єкт, а й усвідомити, що за кожним елементом (кольором, формою, орнаментом) стоїть глибокий зміст, пов'язаний із культурними, релігійними чи соціальними уявленнями. Наприклад, вишивка на українських сорочках має різні орнаменти, які символізують здоров'я, достаток, захист від зла тощо. Таке розуміння

допомагає учням не лише створювати вироби, а й працювати з ідеєю, що стоїть за ними.

Проектна діяльність дає учням можливість реалізувати власні творчі ідеї через практичну діяльність. Вони можуть адаптувати традиційні техніки до сучасних умов, створюючи нові інтерпретації виробів, які одночасно зберігають зв'язок із культурними коренями. Це дозволяє учням не лише розвивати технічні навички, а й виховувати інтуїцію, естетичне сприйняття та вміння висловлювати свої почуття через мистецтво.

Створення виробів декоративно-ужиткового мистецтва, які мають культурну чи символічну цінність, дозволяє учням усвідомити роль мистецтва в суспільстві та його значення для збереження національних цінностей. Це може сприяти розвитку патріотизму, глибшого усвідомлення власної культурної приналежності, а також підвищенню соціальної свідомості, де кожен об'єкт не просто є фізичним продуктом, а частиною великого культурного контексту.

Проектна діяльність у створенні декоративно-ужиткових виробів має потенціал для інтеграції різних дисциплін. Наприклад, учні можуть досліджувати історичні та соціальні аспекти певних символів або ремесел, вивчати хімію матеріалів (фарби, тканини, глини тощо), використовувати математику для створення пропорційних або симетричних візерунків. Це дозволяє розвивати міждисциплінарне мислення і застосовувати теоретичні знання на практиці.

Проектна діяльність дозволяє учням набувати практичних навичок у роботі з різними матеріалами і техніками декоративно-ужиткового мистецтва. Вони вчаться користуватися інструментами, працювати з різноманітними матеріалами (дерево, глина, тканина, метал) і застосовувати різноманітні художні техніки. Це не тільки розвиває їхні технічні навички, а й допомагає сформувати почуття задоволення від власноруч виготовленої роботи.

Проектна діяльність зазвичай включає етапи планування, дослідження, аналізу, оцінки результатів, що стимулює розвиток критичного мислення у учнів. Вони вчаться формулювати ідеї, аналізувати, як вибір матеріалу або

техніки впливає на результат, а також оцінювати ефективність свого підходу та вносити корективи. Це допомагає розвивати вміння працювати з інформацією та приймати обґрунтовані рішення.

Проектна діяльність часто передбачає колективну роботу, що сприяє розвитку соціальних навичок, таких як співпраця, комунікація, розв'язання конфліктів. У процесі роботи над колективним проектом учні можуть обмінюватися ідеями, допомагати один одному та разом досягати спільної мети. Це сприяє розвитку вміння працювати в команді, що є важливою навичкою в сучасному світі.

Загалом, проектна діяльність, орієнтована на створення учнями декоративно-ужиткових виробів, які мають культурну або символічну цінність, має багатогранний вплив на їхній розвиток. Вона не лише сприяє освоєнню технік та створенню естетичних об'єктів, а й допомагає формувати глибоке розуміння культури, історії та значення кожного елемента в контексті традиційного мистецтва.

Майстер-класи та практичні заняття, на яких залучаються професійні митці для демонстрації технік декоративно-ужиткового мистецтва, мають важливе значення для збереження та розвитку культурної спадщини, а також для популяризації художніх традицій серед широкої аудиторії.

Професійні митці мають багатий досвід і глибоке розуміння технік декоративно-ужиткового мистецтва. Їх участь у майстер-класах дозволяє учасникам навчитися правильним методам і підходам, освоїти техніки, які можуть бути важко доступними або забутими без цього безпосереднього навчання. Багато технік декоративно-ужиткового мистецтва передавалися з покоління в покоління через навчання та практику. Залучення професіоналів дозволяє зберегти ці традиції і передавати їх новим поколінням, тим самим сприяючи культурному розвитку та збереженню національної ідентичності.

Під час практичних занять учасники не лише отримують теоретичні знання, а й безпосередньо працюють із матеріалами та інструментами. Це допомагає їм розвивати творчі здібності, покращувати технічні навички і

отримувати новий досвід у створенні художніх виробів. Крім того, майстер-класи створюють можливості для взаємодії між професіоналами і аматорами, що допомагає стимулювати розвиток творчості у громаді. Це сприяє формуванню більшої обізнаності та інтересу до мистецтва, що в свою чергу може посилити культурні зв'язки і розвивати місцеві традиції.

Освоєння технік декоративно-ужиткового мистецтва через практичні заняття допомагає людям виявити свою індивідуальність і самовираження через мистецтво. Це дає можливість кожному учаснику створювати унікальні вироби, які відображають його власний стиль і бачення. Для тих учнів, хто прагне працювати в галузі декоративно-ужиткового мистецтва, участь у майстер-класах є важливим етапом у професійному розвитку. Вони дозволяють набиратися досвіду, створювати портфоліо робіт та отримувати корисні поради від досвідчених митців.

Навчання декоративно-ужитковому мистецтву допомагає підвищувати загальний естетичний рівень школярів, що сприяє розвитку їхньої культури та естетичного смаку, тому майстер-класи та практичні заняття за участю професійних митців є важливими інструментами для популяризації, збереження і розвитку декоративно-ужиткового мистецтва, а також для виховання нових поколінь митців та цінувальників мистецтва.

Експериментування з матеріалами є важливим аспектом в художній діяльності, оскільки воно дозволяє розширити межі творчості, знайти нові можливості для вираження і розкрити унікальні властивості кожного матеріалу. Експериментування з різними матеріалами відкриває нові горизонти для творчості. Учні можуть комбінувати традиційні та сучасні матеріали, поєднувати їх у нових контекстах, що дозволяє створювати унікальні роботи, котрі не обмежуються традиційними техніками. Наприклад, використання металу в живописі або текстилю в скульптурі може дати новий ефект і виразність.

Кожен матеріал має свої особливості, як-от текстура, кольоровість, міцність, гнучкість тощо. Досліджуючи ці властивості через експеримент, учні

можуть краще зрозуміти, як той чи інший матеріал поводить себе в процесі створення, а також як його можна адаптувати до своїх художніх задумів. Наприклад, дерево, глина, метал, тканина, пластик або навіть незвичайні матеріали, як смола чи папір, можуть мати різні ефекти в роботі. Крім того, експериментування може призвести до відкриття нових технік та підходів у створенні мистецьких творів. Коли учень випробовує незвичні матеріали або нові методи роботи з традиційними, це може привести до виникнення інноваційних технік, які будуть використовуватися в майбутньому. Наприклад, техніки змішаної графіки, цифровий живопис або використання перероблених матеріалів можуть стати частиною сучасного мистецтва.

В умовах змінюваної екології важливо враховувати, як матеріали взаємодіють з навколишнім середовищем. Експериментування з біорозкладними матеріалами або відходами дає змогу створювати більш екологічно чисті роботи. Крім того, можна створювати мистецтво з соціальним підтекстом, використовуючи матеріали, що мають значення для певних культур або спільнот.

Працюючи з новими матеріалами, учні розвивають свої технічні навички та здобувають досвід, який дозволяє їм працювати більш впевнено і ефективно. Це також допомагає покращити розуміння того, як правильно обирати матеріал для конкретного задуму, враховуючи всі його властивості і можливості. Іноді при експериментуванні з матеріалом виникають нові ідеї і концепції, які можуть змінити початкову задумку учня. Матеріал може надихнути на нову форму, колір, текстуру або навіть цілісну ідею, що дозволяє розвивати мистецькі проекти в неочікуваному напрямку.

Коли учень працює з новими матеріалами, він часто має покладатися на свою інтуїцію і спостережливість, оскільки не завжди можна точно передбачити, як матеріал поведеться в процесі створення. Це сприяє розвитку здатності до творчого мислення, гнучкості та здатності адаптуватися до нових умов. Використання нових і незвичних матеріалів дозволяє створювати унікальні, неповторні роботи, які можуть відрізнятися від традиційних творів

мистецтва. Це може бути важливим для школярів, які хочуть виразити свою індивідуальність та внести щось нове в світ мистецтва. Таким чином, експериментування з матеріалами є важливою складовою художнього процесу, що дозволяє художникам не лише відкривати нові техніки та методи, а й створювати нове мистецтво, яке відповідає сучасним тенденціям та викликам.

3. Методи залучення до культурного простору

Екскурсії до музеїв та виставок – знайомство учнів із творами декоративно-ужиткового мистецтва в оригінальному виконанні.

Екскурсії до музеїв та виставок декоративно-ужиткового мистецтва є важливим компонентом культурної освіти учнів, оскільки вони відкривають перед ними світ мистецтва в його оригінальному виконанні, допомагають глибше зрозуміти культурні традиції та технічні особливості різних ремесел. Знайомство з творами декоративно-ужиткового мистецтва на таких заходах дає учням безпосереднє враження від тих робіт, які не можна повною мірою оцінити через репродукції чи книги.

Під час екскурсій учні мають змогу безпосередньо взаємодіяти з творами мистецтва, спостерігати за ними з різних ракурсів, відчувати їхні матеріали, текстури, кольори та розміри. Це дозволяє глибше оцінити працю митців, а також дає можливість пережити емоційний контакт з творами, що неможливо при перегляді їх через екрани чи на друкованих зображеннях.

Виставки декоративно-ужиткового мистецтва часто демонструють твори, що є частиною національної або локальної культурної спадщини. Учні мають змогу вивчити історію цих виробів, їхнє значення в контексті певної культури чи етносу. Наприклад, знайомство з традиційними килимами, гончарними виробами, вишивкою або іншими народними ремеслами дає учням уявлення про те, як ці твори зберігалися і використовувалися в побуті, а також як вони відображають життєвий уклад, символіку і цінності народу. У багатьох музеях і виставках організовуються інтерактивні програми, де учні можуть не тільки спостерігати, а й брати участь у створенні простих виробів або випробуванні деяких технік декоративно-ужиткового мистецтва. Це дає можливість

застосувати отримані знання на практиці, експериментувати з матеріалами та розвивати творчі здібності. Занурення в процес створення виробу дає більше розуміння складності та творчості роботи майстрів.

Екскурсії до музеїв і виставок значно сприяють розвитку естетичного смаку учнів, адже вивчення композиції, кольорової палітри, гармонії в декоративно-ужиткових виробах допомагає дітям розвивати здатність оцінювати художні роботи за різними параметрами. Це дозволяє не тільки збагатити їхній світогляд, а й допомогти формувати індивідуальні вподобання та критичне ставлення до мистецтва. Екскурсії можуть надихати учнів на створення власних декоративно-ужиткових виробів. Побачивши роботи професіоналів і аматорів, учні можуть захопитися новими ідеями і прийомами, що відкривають перед ними можливість для самовираження через практичну діяльність. Більш того, такі відвідини можуть сприяти розвитку навичок планування, творчого пошуку та рефлексії над власними мистецькими досягненнями.

Екскурсії можуть включати знайомство з різноманітними стилями декоративно-ужиткового мистецтва, що існували в різні історичні епохи або в різних культурах. Наприклад, виставка може охоплювати як традиційні техніки (вишивка, ткацтво, гончарство), так і сучасні інтерпретації декоративного мистецтва, включаючи елементи поп-арт чи інсталяцій. Це дозволяє учням побачити, як розвивається мистецька думка, які нові інтерпретації та технології використовуються в декоративно-ужитковому мистецтві. Крім того, декоративно-ужиткові вироби мають глибокий історичний і соціальний контекст, адже можуть бути символами певних етапів розвитку суспільства, відображати соціальні ролі, економічні умови, або культурні звичаї того часу. Учні, ознайомившись із цими виробами, можуть краще розуміти історичні процеси, що відбувалися в певний період, а також значення ремесел як частини соціальної тканини суспільства.

Знайомство з творами декоративно-ужиткового мистецтва дозволяє учням глибше усвідомити свою належність до певної нації чи культури.

Виставки, які демонструють народні ремесла, традиції, обряди та символи, можуть посприяти розвитку почуття гордості за свою культуру і спадщину. Це є важливим для виховання патріотичних почуттів, а також для підтримки національної самосвідомості. Екскурсії до музеїв також допомагають учням розвивати навички спостережливості та аналізу. Вони вчаться уважно розглядати кожен елемент виробу, звертати увагу на деталі, композицію, використані матеріали, і на те, як це все взаємодіє. Ці навички корисні не тільки в художній діяльності, але й в інших аспектах навчання та життя, оскільки розвивають здатність бачити важливі деталі і робити висновки.

Таким чином, екскурсії до музеїв і виставок декоративно-ужиткового мистецтва – це потужний інструмент для розвитку естетичних, культурних і критичних навичок учнів. Вони дозволяють не тільки навчити їх технікам та історії ремесел, але й сприяють формуванню більш глибокого зв'язку з культурною спадщиною і сучасними напрямками мистецтва.

Вивчення народних традицій художніх промислів і ремесел має глибоке значення в контексті культурної освіти, оскільки воно сприяє збереженню та передачі культурної спадщини, розвитку естетичного і творчого мислення учнів, а також вихованню почуття національної ідентичності. Народні ремесла є не тільки важливою частиною історії, а й живою традицією, що продовжує існувати і в сучасному світі. Поглиблене вивчення цих традицій дозволяє не лише зрозуміти їхню історичну та культурну цінність, але й глибше оцінити зв'язок між мистецтвом, побутом і соціальними умовами.

Народні традиції художніх промислів і ремесел є носіями важливих культурних кодів, які передавалися від покоління до покоління. Вивчення цих традицій дозволяє учням усвідомити важливість збереження та передавання культурної спадщини. Заняття, присвячені вивченню таких ремесел, як ткацтво, гончарство, ковка, вишивка, різьблення по дереву, дозволяють учням не лише здобувати нові навички, а й розуміти історичну та соціальну роль кожного ремесла в розвитку цивілізації. Крім того, таке вивчення сприяє осмисленню

значення ремесел в контексті їхнього впливу на культуру і побут різних народів.

Народні ремесла завжди були тісно пов'язані з побутом і щоденними потребами людей. Виготовлення посуду, одягу, меблів, предметів для релігійних обрядів чи свят – усе це мало не тільки практичну функцію, а й естетичну та символічну. Ремесла були засобом вираження культурних, релігійних, етнічних особливостей кожного народу. Наприклад, народні вишивки мали своєрідну символіку, яка могла відображати соціальний статус, релігійні переконання або навіть бажання захистити від злих сил. Вивчення цих аспектів дозволяє учням краще розуміти, як мистецтво і побут взаємопов'язані, а також розвиває здатність бачити в кожному предметі не лише функціональне призначення, а й глибокий культурний контекст.

Народні промисли часто використовували природні матеріали: дерево, глину, тканину, шкіру, метал, камінь. Вивчення таких традицій допомагає учням розвивати почуття гармонії в роботі з матеріалом, розуміння його властивостей та можливостей. Знання традиційних технік роботи з різними матеріалами дозволяє не тільки оцінити складність і майстерність, які були вкладені в створення предметів, але й навчити учнів працювати з природними матеріалами в сучасних умовах. Наприклад, робота з глиною чи деревом може навчити учнів не лише основам ремесла, а й відчуттю матеріалу, розвиваючи творче мислення та естетичний смак.

Народні традиції художніх промислів є важливою складовою національної ідентичності, тому вивчення цих ремесел допомагає учням глибше усвідомити своє коріння, свою приналежність до певної культурної традиції. Збереження та вивчення народних ремесел сприяє розвитку патріотизму та гордості за свою країну, народ, його звичаї та культуру. Це також сприяє формуванню поваги до інших культур і традицій, що є важливим елементом в умовах глобалізації та культурного різноманіття.

Народні ремесла часто мають строгі технічні вимоги, однак вони також дають значний простір для творчості, тому вивчення цих традицій може

надихнути учнів на створення нових, інноваційних виробів, які поєднують сучасні тенденції з традиційними техніками. Сучасні майстри декоративно-ужиткового мистецтва часто звертаються до народних традицій, щоб відновити забуті ремесла або адаптувати їх до сучасних умов. Таким чином, вивчення народних ремесел не тільки дозволяє зберегти стародавні традиції, але й сприяє розвитку сучасного мистецтва, де старі техніки можуть набувати нових форм і значень.

Вивчення народних промислів і ремесел відкриває широкі можливості для міждисциплінарного навчання – це поєднує історію, культуру, мистецтво, географію, економіку, техніку, а також дає можливість для практичних занять. Так, наприклад, учні можуть вивчати історичні періоди, в яких з'явилися ті чи інші ремесла, досліджувати різні культури та традиції, а також застосовувати математичні навички при створенні симетричних візерунків або плануванні складних виробів. Таким чином, навчання на основі народних традицій сприяє розвитку різноманітних компетенцій у учнів.

Народні промисли традиційно базувалися на використанні природних матеріалів, що не завдають шкоди навколишньому середовищу, тому вивчення народних ремесел дозволяє учням усвідомити важливість екологічності у виробництві, а також знайти способи використання природних ресурсів без їхнього виснаження. Тема екології та сталого розвитку стає важливою в умовах сучасного світу, тому вивчення народних традицій може бути важливим внеском у формування екологічної свідомості. Крім теоретичних аспектів, вивчення народних ремесел має велику практичну цінність. Учні, освоївши основи народних промислів, можуть застосувати їх у створенні власних виробів, що втілюють елементи традиційного мистецтва. Це не тільки сприяє розвитку їхніх технічних навичок, але й дозволяє створювати унікальні предмети, що можуть мати як естетичну, так і практичну цінність.

Отже, вивчення народних традицій художніх промислів і ремесел є важливим інструментом у формуванні естетичного, культурного та соціального розвитку учнів. Це не тільки допомагає зберігати та передавати культурну

спадщину, а й відкриває нові можливості для творчості, самовираження та розвитку.

Організація творчих зустрічей з митцями, народними майстрами та художниками є важливим етапом у процесі виховання та розвитку учнів, оскільки такі заходи сприяють безпосередньому знайомству з професіоналами в галузі мистецтва і ремесел, розширюють горизонти учнів та формують їхній світогляд. Творчі зустрічі дозволяють не лише ознайомитися з різними техніками і методами роботи, але й отримати глибше розуміння значення декоративно-ужиткового мистецтва в житті людини, його зв'язку з культурними традиціями, емоційним самовираженням та суспільними процесами.

Зустрічі з народними майстрами та художниками дозволяють учням дізнатися про творчий процес від першоджерела. Це дає можливість не лише побачити роботи, але й почути розповіді про їх створення, про натхнення, проблеми, які виникають у процесі роботи, а також технічні секрети і прийоми. Спілкування з професіоналами допомагає учням краще зрозуміти, як перетворюється ідея в готовий твір, а також надихає їх на власні творчі досягнення.

Мистецтво, особливо декоративно-ужиткове, має величезне значення для людини в різних аспектах життя. Це не лише предмети, які виконують практичну функцію, а й об'єкти, що відображають культурні, естетичні, соціальні та історичні цінності. Творчі зустрічі є чудовою нагодою для учнів дізнатися про глибину цього значення через розмови з митцями та народними майстрами, які можуть поділитися своїми думками про те, як вони бачать вплив декоративно-ужиткових виробів на людину, її побут та культуру. Митці можуть говорити про символічне значення кольорів, форм і мотивів у своїй роботі, а також про те, як ці твори допомагають людям передати емоції, зберігати пам'ять про певні події або родинні традиції. Такі зустрічі сприяють розвитку креативності та самовираження у учнів. Вони мають можливість задати питання про те, як художники знайшли свою творчу ідентичність, які техніки

або стилі вони використовують у своїй роботі, а також дізнатися, як мистецтво допомагає передавати власні почуття та переживання. Це дає учням важливий стимул для пошуку своїх шляхів у творчості, навчання і випробування різних технік, а також можливість переглянути своє ставлення до мистецтва.

На творчих зустрічах можна порушити питання про зв'язок декоративно-ужиткового мистецтва з культурними традиціями різних народів, а також з сучасними тенденціями. Митці можуть розповісти про те, як зміни у суспільстві та технологіях впливають на розвиток ремесел і художніх напрямків, а також як вони зберігають стародавні традиції в умовах сучасного світу. Ці розмови сприяють глибшому усвідомленню учнями важливості збереження та розвитку традицій, а також того, як мистецтво може бути містком між минулим і сучасністю. Зустрічі з народними майстрами, які працюють в традиційних жанрах, дозволяють учням глибше зрозуміти унікальність своєї національної культури. Кожне ремесло має свої особливості, пов'язані з природними умовами, історією і звичаями того чи іншого регіону. Через спілкування з майстрами учні отримують унікальну можливість пізнати ці аспекти на глибшому рівні, що сприяє формуванню поваги до національних традицій та вихованню патріотичних почуттів.

Митці та майстри, з якими проводяться творчі зустрічі, можуть поділитися з учнями своїми знаннями про конкретні техніки створення декоративно-ужиткових виробів, таких як гончарство, ткацтво, вишивка, ковка, різьблення по дереву і багато інших. Вони можуть продемонструвати робочі процеси, техніки декорування, поєднання різних матеріалів і вплив на стиль і форму виробів. Це надає учням можливість не лише ознайомитися з ремеслом, а й безпосередньо побачити, як ці технології застосовуються в сучасному контексті, а також дає натхнення для власної творчості.

Творчі зустрічі з митцями можуть стати майданчиком для розвитку критичного мислення учнів, де вони можуть аналізувати різні підходи до творчості, порівнювати і обговорювати різні стилі та техніки. Такі зустрічі можуть дати можливість для конструктивної дискусії між митцями і учнями, де

учні можуть ставити питання і отримувати відповіді не тільки щодо технічних аспектів, але й з приводу соціальних і культурних значень творів мистецтва. Це сприяє розвитку в учнях більш глибокого розуміння ролі мистецтва в суспільстві, його впливу на культуру та історію. Творчі зустрічі можуть також включати майстер-класи, де учні можуть практично застосувати знання, здобуті під час зустрічі з митцями. Вони мають можливість випробувати техніки, побачити етапи створення робіт, отримати консультації і настанови безпосередньо від майстрів. Це дозволяє не лише здобути нові навички, але й отримати досвід роботи в реальних умовах, що підвищує мотивацію і інтерес до творчості.

Зустрічі з митцями дають можливість для інтеграції різних дисциплін, таких як історія, культура, мистецтво, економіка та технологія. Учні можуть дізнатися, як ремесла пов'язані з історичними подіями, соціальними змінами, а також економічними умовами. Вони можуть побачити, як художники і майстри працюють з різними ресурсами, як впроваджують інноваційні технології у свою роботу, а також як мистецтво взаємодіє з різними аспектами суспільства. Організація творчих зустрічей допомагає створити атмосферу підтримки та заохочення для творчого розвитку учнів. Спілкування з успішними митцями надихає учнів на розвиток своїх власних ідей, творчих проєктів і прагнень до досягнення високих результатів. Це допомагає формувати відчуття, що мистецтво є доступним для кожного і може стати важливою частиною особистого та професійного життя.

Таким чином, організація творчих зустрічей є важливим інструментом для розвитку творчого потенціалу учнів, формування глибокого розуміння декоративно-ужиткового мистецтва і його значення в житті людини, а також для підтримки культурного діалогу між поколіннями майстрів і молоді.

4. Методи рефлексії та самовираження

Аналіз та самооцінка творчих робіт є важливими етапами в процесі розвитку творчої особистості учнів. Цей процес не тільки допомагає глибше усвідомити значення власної роботи, але й сприяє формуванню критичного

мислення, здатності оцінювати свої досягнення та вчитися на помилках. Обговорення власних творів дає можливість учням побачити їхні роботи з іншої перспективи, зрозуміти, як вони можуть вдосконалити свої техніки та вміння, а також оцінити естетичну і символічну цінність створених об'єктів.

Процес аналізу творчих робіт вимагає від учнів здатності критично оцінювати власні твори, звертати увагу на деталі, композицію, використання кольорів, текстур і матеріалів. Під час такого аналізу учні повинні задавати собі питання: «Чому я обрав саме ці кольори?»; «Яка композиція найкраще передає мою ідею?»; «Що я хочу виразити через цей виріб?». Це сприяє розвитку глибшого розуміння мистецтва як процесу, а не лише кінцевого результату. Такі практики допомагають учням навчитися об'єктивно оцінювати свої роботи та розуміти, як їхні вибори впливають на естетичний та змістовий аспект твору.

Самооцінка є важливим інструментом у процесі саморозвитку учнів. Оцінювання своїх робіт дозволяє учням зрозуміти, в чому вони досягли успіху, а в чому можуть покращити свої навички. Це створює умови для рефлексії, а також дозволяє визначити власні сильні та слабкі сторони в процесі творчості. Під час самооцінки учні можуть задавати собі питання: «Що мені вдалося реалізувати в цьому творі?»; «Що я можу покращити в наступний раз?». Це дає можливість не лише коригувати свою техніку, а й розвивати здатність до самоконтролю та самопізнання.

Творчі роботи часто мають глибокий символічний зміст, який може бути пов'язаний з особистими переживаннями, національними традиціями або універсальними темами. Обговорення символічного змісту робіт дає можливість учням глибше усвідомити значення елементів їхнього твору. Наприклад, символи кольорів, форм, узорів можуть мати певне значення в контексті культурної традиції або власних емоцій і переживань автора. Це дозволяє учням зосередитися не тільки на естетичних аспектах, а й на змістовній стороні своїх робіт, що збагачує їхнє розуміння мистецтва та дозволяє краще виражати свої думки та почуття через творчість.

Естетична оцінка роботи передбачає вивчення таких аспектів, як колірна гамма, композиція, форма, техніка виконання. Це дозволяє учням звертати увагу на загальний вигляд твору, його гармонійність і баланс. Важливо, щоб учні розуміли, що естетичність не зводиться лише до «красивого» вигляду, а є результатом цілеспрямованого вибору кожного елементу твору. Наприклад, композиційні рішення можуть змінити враження від роботи, а правильно підібрані кольори чи текстури можуть підкреслити ідею. Оцінка естетичних якостей також допомагає учням навчитися виявляти і вдосконалювати свої художні навички.

Обговорення творчих робіт не обмежується лише самооцінкою. Важливим аспектом є взаємне оцінювання робіт однолітків. Таке обговорення допомагає учням зрозуміти, як їхні роботи сприймаються іншими, а також побачити їхні досягнення через очі інших. Взаємна оцінка також сприяє розвитку комунікаційних навичок, оскільки учні вчаться конструктивно висловлювати свої думки, надавати поради та отримувати відгуки. Це важливий крок у розвитку творчої самовираженості та здатності до співпраці.

Обговорення та оцінка творчих робіт допомагають учням розвивати емоційну грамотність. Під час таких обговорень учні вчаться відчувати і називати емоції, які викликають у них ті чи інші роботи, а також можуть дізнатися, як їхні твори можуть впливати на емоційний стан інших. Це важливий аспект, оскільки творчість є не тільки технічним процесом, але й способом вираження почуттів, переживань та думок. Уміння аналізувати емоційний аспект творів сприяє розвитку глибшого розуміння мистецтва і власних почуттів. Для більш ефективного аналізу та самооцінки можна застосовувати інтерактивні методи, такі як групові обговорення, створення колажів, презентації робіт, використання цифрових інструментів для створення віртуальних виставок. Це дозволяє учням бачити свої роботи в контексті інших робіт, а також дає можливість для глибшого осмислення їхнього значення. За допомогою таких методів учні можуть побачити не тільки власні досягнення, а

й зрозуміти, як їхні роботи вписуються в загальний культурний і мистецький контекст.

Аналіз та самооцінка творчих робіт допомагають учням систематично рефлексувати над своїми досягненнями і прогресом. Це постійний процес, що дозволяє з часом удосконалювати не лише технічні навички, а й змістовну складову робіт. Регулярне аналізування своїх робіт дозволяє учням бачити, як вони змінюються, і як можна поліпшити свої досягнення в майбутньому. Це дає можливість побудувати стратегію розвитку власного творчого потенціалу та підвищує мотивацію для досягнення нових результатів. Крім того, процес самооцінки та аналізу робіт дозволяє враховувати індивідуальні особливості учнів. Кожен має свій унікальний стиль і спосіб вираження. Завдяки такій діяльності вчителі можуть допомогти учням знайти їхній особистий шлях у творчості, а також підтримати у розвитку їхніх сильних сторін. Індивідуальний підхід дозволяє кожному учню отримати зворотний зв'язок, який буде сприяти його особистісному та творчому розвитку.

Аналіз та самооцінка творчих робіт – це не тільки процес оцінювання результатів роботи, а й важливий інструмент для розвитку самосвідомості, креативності та емоційної грамотності учнів. Це дозволяє учням оцінити свої досягнення, навчитися вчитися на помилках і знаходити шляхи для подальшого вдосконалення, а також краще зрозуміти значення своїх творів у більш широкому культурному контексті.

Ведення творчого щоденника важливою частиною процесу розвитку художніх здібностей учнів, оскільки цей інструмент дозволяє не лише систематизувати ідеї та етапи роботи, але й стати потужним інструментом для самовираження, саморефлексії та збереження творчого процесу. Щоденник дозволяє фіксувати всі аспекти роботи – від перших натхненних думок до завершених творів, створюючи своєрідний "шлях" художника, який можна переглядати та аналізувати.

Творчий процес часто розпочинається з ідеї або натхнення, яке може виникнути в будь-який момент: під час прогулянки, перегляду виставки,

розмови з другом або навіть випадкової ситуації. Ведення творчого щоденника дає можливість зафіксувати ці миттєвості натхнення, що може стати основою для подальших робіт. Ідеї можуть бути записані у вигляді ескізів, нотаток, цитат, які викликають емоції, або навіть описів того, що саме надихнуло. Важливо, щоб учні розуміли, що навіть незначні ідеї, які здаються на перший погляд незначними, можуть стати основою для потужного творчого проєкту в майбутньому.

Ведення щоденника дозволяє документувати весь творчий процес – від початкової ідеї до кінцевого результату. Це можуть бути роздуми, вибір матеріалів, перші ескізи, проби технік і стилів, а також зміни, які відбуваються в процесі роботи. Такий підхід допомагає не лише побачити, як змінюється і розвивається робота, але й краще зрозуміти власні методи роботи. Учні можуть зафіксувати, що було успішним на певному етапі, а що потребувало корекцій. Це дає можливість простежити свої творчі пошуки і сформулювати власний стиль. Крім того, творчий щоденник стає важливим інструментом для самоаналізу і рефлексії. Після завершення кожного етапу роботи або на його проміжках учні можуть писати про свої переживання, думки та емоції, що виникають у процесі. Саморефлексія допомагає учням усвідомити, чому певні рішення вдалися, а інші – ні. Вони можуть замислитися над тим, чому вибрані техніки чи матеріали не дали очікуваного результату, а також що можна вдосконалити в майбутньому. Це сприяє розвитку критичного мислення і здатності до самоконтролю, що є важливими навичками для художника.

Щоденник допомагає зберігати всі моменти творчого процесу, навіть ті, які на перший погляд можуть здаватися неважливими. Ідеї, які виникають в певний період часу, можуть бути використані в подальших роботах. З часом учень може переглянути свої попередні записи і побачити, як змінюються його підходи, техніки, стилістичні вподобання, або ж як вдосконалюється його творчість у цілому. Таким чином, творчий щоденник стає не лише хронікою робіт, а й інструментом для відстеження етапів розвитку особистого художнього стилю. Один із важливих аспектів ведення творчого щоденника –

це документування технік і прийомів, які учень використовує в своїх роботах. Щоденник може містити замітки про те, як застосовуються певні матеріали (фарби, глина, тканина тощо), як реалізуються конкретні техніки (наприклад, вишивка, гравірування, кераміка) і які результати вони дають. Це дозволяє учням не лише зафіксувати свої експерименти, а й повернутися до них пізніше, коли вони захочуть повторити або покращити свої навички.

Творчий щоденник є ідеальним місцем для того, щоб виплеснути емоції і почуття через малюнки, ескізи або колажі. Часто саме через малюнки легше виразити те, що важко сказати словами. Щоденник може містити вільні графічні замітки, де учні можуть малювати, що їх надихає або що вони хочуть висловити. Це дає можливість створити більш інтуїтивно-зрозумілий та емоційно насичений творчий процес. Творчий щоденник також може бути інструментом для поєднання різних знань і дисциплін. Учні можуть записувати не тільки технічні моменти, але й історичні або культурні відомості, які вони дізнаються під час роботи над певною темою. Наприклад, якщо учень працює над виробом в народному стилі, він може додати замітки про традиційні техніки, історію ремесла чи символіку елементів дизайну. Це дозволяє пов'язати творчість з культурною спадщиною та іншими знаннями.

Ведення творчого щоденника допомагає учням залишатися мотивованими і підтримувати впевненість у своїх силах. Кожен етап творчого процесу, навіть якщо він не приносить бажаного результату, є частиною великої картини, яку можна побачити при перегляді всього щоденника. Це дозволяє бачити прогрес, незалежно від того, як виглядають окремі роботи на момент їхнього завершення. Важливо, що цей процес вчить учнів терпимості до себе, адже кожен новий твір – це не просто продукт, а частина їхнього розвитку як митців. Щоденник допомагає учням розвивати здатність до самовираження, адже він надає простір для свободи думки і креативних експериментів. Ведення щоденника – це не тільки збереження того, що було зроблено, але й створення простору для нових ідей. У цьому процесі учні можуть бути чесними з собою,

що сприяє розвитку власного унікального художнього голосу і пошуку нових форм самовираження.

Щоденник допомагає не лише рефлектувати на створену роботу, а й планувати майбутні проєкти. Ведення щоденника дозволяє створити етапи виконання майбутнього твору, передбачити труднощі, визначити необхідні матеріали, техніки та стилі. Це допомагає учням організувати свої думки і забезпечує чітке розуміння, як досягти бажаного результату, роблячи процес створення більш ефективним і структурованим. Творчий щоденник може також мати позитивний психологічний ефект. Він дає учням можливість виразити свої переживання, поділитися тим, що їх турбує, або навіть просто «відпустити» свої емоції через творчість. Це може бути особливо корисним у процесі подолання труднощів або стресових ситуацій, адже процес запису та малювання допомагає зняти напругу і створити відчуття гармонії.

Таким чином, ведення творчого щоденника – це не лише спосіб фіксації етапів створення робіт, а й важливий інструмент для розвитку творчої особистості. Він допомагає учням організувати свої ідеї, розвивати критичне мислення, навчатися саморефлексії і вдосконалювати навички самовираження. Щоденник є потужним засобом для підтримки творчої мотивації, збереження цінних ідей і розвитку власного художнього стилю, що робить його незамінним інструментом у процесі мистецької освіти.

Організація виставок учнівських робіт є потужним інструментом не тільки для демонстрації досягнень учнів, а й глибшого усвідомлення важливості декоративно-ужиткового мистецтва в формуванні особистості. Виставки створюють платформу для вираження індивідуальності кожного учня, відкривають можливості для самовираження і розвитку художнього смаку, а також стають важливим етапом у процесі соціалізації та культурного зростання.

Виставки робіт учнів дозволяють презентувати результати їхньої творчої діяльності. Це є моментом визнання їхніх зусиль та прогресу, що мотивує до подальшої творчої роботи. Виставка стає втіленням їхніх ідей, самовираження та оригінальних підходів до створення декоративно-ужиткових виробів.

Учасники отримують не лише позитивні емоції від оцінки своєї праці, а й розвивають впевненість у собі. Процес підготовки виставки, вибір робіт для експонування, а також презентація творів перед аудиторією є важливою частиною їхнього особистісного розвитку. Це формує у учнів навички організації і роботи в команді, вміння представити свою роботу в суспільстві, а також комунікаційні навички при взаємодії з глядачами.

Виставки учнівських робіт дозволяють не тільки оцінити мистецьку майстерність, а й поглибити знання про культурні, естетичні та історичні цінності, які закладені у кожному творі. Вони можуть включати елементи народного декоративно-ужиткового мистецтва, що допомагає учням усвідомити і засвоїти важливість збереження культурної спадщини. Це може бути частиною виховної роботи, де учні вивчають традиції, символіку, функції та значення декоративних виробів різних культур. Виставка може стати приводом для обговорення різних стилів, технік та історичних етапів розвитку декоративно-ужиткового мистецтва. Обговорення, яке виникає в процесі, стимулює учнів до роздумів про роль мистецтва в їхньому житті, в їхній країні та в світі загалом.

Експонування робіт учнів перед іншими людьми є важливим етапом у формуванні естетичного смаку та художнього світогляду. Виставка допомагає учням зрозуміти важливість кольору, форми, композиції, текстури та інших елементів в оформленні декоративно-ужиткових виробів. Під час створення робіт для виставки учні часто працюють з певними художніми завданнями, що дозволяє їм експериментувати з різними матеріалами і техніками, а також знайти свої художні пріоритети та уподобання. Виставки також надають можливість учням побачити роботи своїх однолітків, що розширює їхні естетичні горизонти і дає натхнення для подальших творчих досягнень. Вони можуть оцінити роботи інших учнів, порівняти їхні підходи та методи, що сприяє розвитку вміння критично оцінювати мистецькі твори.

Виставки учнівських робіт стають важливими подіями в шкільному житті, які залучають батьків та місцеву громаду до культурного процесу. Це не

тільки сприяє формуванню позитивного іміджу школи, а й допомагає налагоджувати зв'язки між учнями, їхніми родинami та місцевими культурними інституціями. Батьки та громада можуть побачити результати творчості дітей, поспілкуватися з учасниками виставки, що зміцнює їхнє розуміння важливості художньої освіти для розвитку молодого покоління. Такі заходи також сприяють формуванню у дітей відчуття причетності до ширшого культурного контексту і розуміння того, що їхнє мистецтво має значення не лише для них самих, але й для суспільства в цілому. Виставки можуть бути платформою для обговорення значущості творчої діяльності, розвитку культурного середовища в школі та громаді.

Виставки є чудовим майданчиком для обговорення того, яку роль декоративно-ужиткове мистецтво відіграє у житті людини. Важливо підкреслити, що декоративно-ужиткове мистецтво – це не лише про естетику, але й про функціональність, символіку та культурні традиції. Виставка може стати платформою для публічної дискусії, де учні можуть висловлювати свої думки, розповідати про культурні аспекти, пов'язані з кожним твором, і обговорювати важливість збереження традиційних ремесел в умовах сучасного світу. Це допомагає сформувати у учнів розуміння того, що мистецтво не тільки прикрашає навколишнє середовище, але й має глибоке соціальне, культурне та емоційне значення. Вони починають усвідомлювати роль декоративно-ужиткового мистецтва в розвитку національної ідентичності, збереженні історичної пам'яті та формуванні естетичних стандартів у суспільстві.

Виставка є важливим етапом для самовираження учнів, де вони можуть не лише презентувати свої роботи, але й відчутти себе частиною великого культурного процесу. Це підвищує їхню мотивацію до подальших творчих пошуків, адже демонстрація результатів їхньої праці перед іншими людьми є потужним стимулом до розвитку. Крім того, участь у виставках сприяє розвитку самоповаги та почуття гордості за свою роботу, що є важливим для подальшого творчого зростання. Підготовка до виставки часто передбачає співпрацю між учнями, вчителями та іншими учасниками. Вони можуть

спільно працювати над оформленням експозиції, організацією заходу, що розвиває у них навички командної роботи, організаційні здібності та комунікаційні навички. Виставка вчить не тільки творити, але й ефективно взаємодіяти з іншими людьми, ділитися своїми ідеями та ідеалами.

Практика показує, що організація виставок учнівських робіт є важливим етапом у формуванні особистості через декоративно-ужиткове мистецтво. Вона не лише дає учням можливість продемонструвати свої досягнення, а й стає платформою для глибоких обговорень, естетичних пошуків і культурної рефлексії. Виставки створюють середовище для самовираження, розвитку творчих здібностей та усвідомлення значущості мистецтва в житті людини та суспільства.

Отже, методи розширення світогляду учнів засобами декоративно-ужиткового мистецтва сприяють не лише їхньому естетичному та творчому розвитку, а й формують глибше розуміння культури, історії та мистецьких традицій. Використання інтерактивних, практичних та рефлексивних методів дозволяє забезпечити всебічний розвиток учнів, стимулюючи їхню творчу активність та інтерес до мистецтва. Таким чином, декоративно-ужиткове мистецтво стає не лише навчальним предметом, а й засобом особистісного зростання та духовного розвитку.

ВИСНОВКИ

1. Осмислено одну з актуальних проблем національного виховання молодого покоління – основні умови розширення світогляду учнів, зокрема й засобами декоративно-ужиткового мистецтва. Основна увага в її вирішенні була зосереджена на виявленні методологічних, психолого-педагогічних і дидактичних умов підвищення ефективності виховного процесу.

Серед методологічних умов нами визначено своє відношення до такого поняття, як «світогляд», оскільки в сучасних наукових дослідженнях немає єдиного його розуміння, а для ефективного, планованого і керованого процесу розширення світогляду учнів засобами декоративно-ужиткового мистецтва вимагається власне загальноприйняте науково обґрунтоване і практично діяльне його трактування. При аналізі концепції світогляду нами зроблено висновок, що методологічно більш правильним і педагогічно дієвим є розуміння світогляду, як системи різноаспектних переконань людини, предметним змістом яких є погляди та знання-висновки, що стали нормою.

Досліджуючи процес розширення світогляду учнів засобами декоративно-ужиткового мистецтва в різних формах роботи, нами виділено такі основні психолого-педагогічні умови: 1) створення сприятливого освітньо-естетичного середовища; 2) інтеграція декоративно-ужиткового мистецтва в освітній процес на уроках технологій та заняттях у художньо-прикладних гуртках; 3) активізація творчої художньо-трудової діяльності учнів; 4) формування естетичних цінностей і розвиток критичного мислення через аналіз і створення авторських творів декоративно-ужиткового мистецтва.

Нами розроблені методичні рекомендації щодо застосування методів розширення світогляду учнів засобами декоративно-ужиткового мистецтва. До цих методів нами віднесено:

1) методи розширення світогляду учнів засобами декоративно-ужиткового мистецтва в процесі його сприйняття через учителя: а) метод художнього пояснення; б) метод художнього аналізу виробів декоративно-

ужиткового мистецтва учнями; в) метод порівняльного аналізу виробів декоративно-ужиткового мистецтва; г) метод тематичного відбору творів декоративно-ужиткового мистецтва учнями; д) метод контрадикторних переконань;

2) методи розширення світогляду учнів у процесі творчої художньо-трудової діяльності: а) метод художнього втілення ідеї; б) метод тематичних творчих завдань;

3) організаційно-дидактичні методи розширення світогляду учнів засобами декоративно-ужиткового мистецтва: а) інтерактивні методи (метод діалогічного навчання; метод проблемного навчання; метод асоціативних зв'язків); б) практичні методи (проектна діяльність; майстер-класи та практичні заняття, на яких залучаються професійні митці для демонстрації технік декоративно-ужиткового мистецтва; експериментування з матеріалами); в) методи залучення до культурного простору (екскурсії до музеїв та виставок; вивчення народних традицій художніх промислів і ремесел; організація творчих зустрічей з митцями, народними майстрами та художниками); г) методи рефлексії та самовираження (аналіз та самооцінка творчих робіт; ведення творчого щоденника; організація виставок учнівських робіт).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонович Є.А., Захарчук-Чугай Р.В., Станкевич М.Є. Декоративно-прикладне мистецтво. Львів: Світ, 1993. 272 с.
2. Ашманіс М.Г. Світогляд та умови його формування. Київ: Либідь, 2017. 112 с.
3. Білозерська С.І. Психологія: тексти лекцій. Дрогобич: ВВ ДДПУ імені І. Франка, 2015. 540 с.
4. Богатченко К.С. Питання теорії народного мистецтва. Київ: Мистецтво, 1996. 294 с.
5. Болгаріна В., Журецький Я. Прилучення учнів до національної культури. *Рідна школа*. 2009. № 4. С. 23 – 25.
6. Бочелюк В.Й., Зарицька В.В. Педагогічна психологія: навч. посіб. Київ: ЦНЛ, 2006. 248 с.
7. Ващенко Г. Основи естетичного виховання. Мюнхен-Лондон: Авангард, 1954. 46 с.
8. Виготський Л.С. Уява і творчість у дитячому віці. Психологічний нарис: Книга для вчителя. Донецьк: ДНУ, 2011. 316 с.
9. Вітгенштейн Л. Філософські дослідження. Київ: Основи, 1995. 311 с.
10. Гельвецій Клод Адріан. Про людину, її розумові здібності та її виховання. Київ: Основи, 1994. 416 с.
11. Гера Т.І. Психологія для педагогів: матеріали дистанційного навчання. Дрогобич: ВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2011. 270 с.
12. Головінський І. Педагогічна психологія. 2-ге вид., випр. Київ: Аконіт, 2003. 288 с.
13. Горак Г.І. Філософія: Курс лекцій. Київ: Вілбор, 1998. 272 с.
14. Грабовський С. ХХ століття та українська людина. Виклики, відповіді: монографія. Київ: Стилос, 2000. 228 с.
15. Декоративно-ужиткове мистецтво: словник / за заг. ред. Я. Запаска. Т.1. А – К. Львів: Афіша, 2000. 368 с.

16. Декоративно-ужиткове мистецтво: словник / за заг. ред. Я.П. Запаска. Т. 2. Л – Я. Львів: Афіша, 2000. 400 с.
17. Загальна психологія: підручник / С.Д.Максименко, В.О.Зайчук та ін.; за заг. ред. С.Д.Максименка. 3-є вид., переробл. і доп. Вінниця: Нова книга, 2006. 688 с.
18. Загальна психологія: підручник / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. Київ: Либідь, 2005. 464 с.
19. Закреванич Л.А. Художня свідомість. Суми: Вид-во СДУ, 2020. 212 с.
20. Занюк С.С. Психологія мотивації: навч. посіб. Київ: Либідь, 2002. 304 с.
21. Зинченко О.П. Мистецтво та естетика. Київ: Мистецтво, 1995. 309 с.
22. Ковальов О.Є. Декоративно-прикладне мистецтво у школі 1-7 класи: навч. посіб. Суми: Університетська книга, 2023. 144 с.
23. Копець Л.В. Психологія особистості: навч. посіб. 2-е вид. Київ: Д Києво-Могилянська академія, 2008. 460 с.
24. Кузнецов О.І. Світогляд особистості як психологічна проблема. *Науковий вісник ХДУ*. Серія: Психологічні науки. 2019. №1. С. 41 – 48.
25. Левицький С.М. Моральний розвиток особи. Київ: Основи, 2020. 274 с.
26. Луцан Н.І. Декоративно-прикладне мистецтво та основи дизайну: навч. посіб. 2-ге вид. Київ: Слово, 2010. 172 с.
27. Макаров А. П'ять етюдів. Підсвідомість і мистецтво: Нариси з психології творчості. Київ: Мистецтво, 1999. 285 с.
28. Маринюк А. Формування світогляду творчої особистості в умовах освітнього простору України. *Молодь і ринок*. 2021. №5 (191). С. 17 – 20.
29. Мітіна С.В. Психологія особистості: навч.-метод. посіб. Київ: Видавництво Ліра-К, 2020. 274 с.
30. Москалець В.П. Психологія особистості: підручник. 3-тє вид., перероб., доповн. Київ: Видавництво Ліра-К, 2020. 364 с.
31. Паращак С.П. Мова культури. Київ: Наукова думка, 1998. 212 с.

- 32.Притула О. Світогляд як духовна основа громадянського становлення особистості. *Humanities Studies: філософія*: зб. наук. Праць. 2024. № 19 (96). С. 77 – 82.
- 33.Психологія і педагогіка життєтворчості: навч.-метод. посібник / за ред. Л.В. Сохань, І.Г. Єрмакова, В.О. Тихоновича. Київ: [б.в.], 1996. 792 с.
- 34.Психологія: підручник /за ред. Ю. Л. Трофімова. 5-е вид., стереотип. Київ:Либідь, 2005 . 560 с.
35. Руденко Ю.Д. Національне виховання: відродження і перспективи. *Педагогіка і психологія*. 2001. № 1. С.56 – 58.
36. Світогляд. Велика українська енциклопедія. URL: <https://surli.cc/rzecbc>
- 37.Сидор М.Б, Савчин Г.В. Декоративно-прикладне мистецтво: навч. посіб. Дрогобич: ВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2013. 110 с.
- 38.Стебун І.І. Світогляд і творчість. Київ: Дніпро, 2016. 378 с.
39. Талько Т. Людина. Культура. Віра. Київ: Стилос, 2000. 48 с.
- 40.Тищенко О.Р. Історія декоративно-прикладного мистецтва України (XIII – XVIII ст.): навч. посіб. Київ: Либідь, 1992 . 192 с.
- 41.Тітов І. Місце та роль світогляду в структурі свідомості. *Психологія і особистість*. 2015. № 1(2). С. 45 – 57.
42. Українська художня культура: Навч. посібник / За ред. І.Ф.ляшенка. – К.: Либідь, 1996. – 416 с.
43. Ушинський К.Д. Збірник творів. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2020. 312 с.
- 44.Філософія: словник термінів та персоналій / В. С. Бліхар, М. А. Козловець, Л. В. Горохова, В. В. Федоренко, В. О. Федоренко. Київ: КВІЦ, 2020. 274 с.
- 45.Філософський енциклопедичний словник / редкол.: В.І. Шинкарук (голова) та ін. Київ: Абрис, 2002. 742 с.
46. Хавіна Т. Українська народна вишивка на уроках обслуговуючої праці // Рідна школа. – 1997. – № 2. – С.34-35.
47. Хилимонюк О. Педагогічна майстерня вишиванки. Рідна школа. 1997. № 2. С. 18 – 20.
48. Шпак С.М. Культура самосвідомості. Запоріжжя: ЗНУ, 2019. 317 с.

49. Якименко С.І. Особистісно орієнтований підхід до формування світогляду школярів на засадах впровадження інтегрованої технології. *Оновлення змісту та форм дошкільної та початкової освіти України*: зб. наук.-метод. матеріалів. Миколаїв, 2003. С. 168–172.

ДОДАТКИ

Додаток А

Вироби декоративно-ужиткового мистецтва, створені школярами

Дрогобицького ліцею № 3

Вирізування на яєчній
шкаралупі

Вишивання на яєчній
шкаралупі нитками
та стрічками

Декупаж

*Декорування поверхонь наклею-
ванням зображень із подаль-
шим їх закріпленням лаком*

Плетіння з бісеру

Виготовлення аплікації
з природних матеріалів

Художнє кукання

Лозоплетіння

Виготовлення
ляльки-мотанки

В'язання гачком

В'язання спицями

Асамбляж

Виготовлення колажів з об'ємних деталей, скомпонованих на площині у вигляді панно

Виготовлення виробів з фоамірану (пластичної замші)

Квілінг

Виготовлення паперових композицій зі скручених вузьких смужок паперу

Валяння з вовни

Виготовлення виробів зі шкіри

Вишивання стрічками

Паперова пластика

Матчворк

Конструювання із сірників

Поп-ап

Виготовлення об'ємних паперових листівок

Орнаре (прікінг)

Виколування узору голкою за шаблоном

Спірелі

Вишивання на папері

Пейт-арт

Викладання малюнка зі згорнутих у тонкі джгути паперових серветок

Айріс фолдінг

Викладання смужок із кольорового паперу (тканини) у вигляді спіралі (райдужне складання)

Стрінг-арт

Створення декоративних виробів за допомогою цвяхів і ниток

Виготовлення виробів із глини

Гільоширування

Випалювання по тканині

Гонутель

Виготовлення квітів із тонкого дроту та шовкової нитки

В'язання із соломи

Вишивання бісером

Скрапбукінг

*Виготовлення та оформлення
друкованих виробів*

Кінусайга

*Мозаїчна клаптикова аплікація
(печворк без голки)*

Ембоїнг

*Створення рельєфних зобра-
жень на плоских поверхнях*

Плетіння з паперу

